

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

*"Η Αρχαιολογία ως μέσο εκπαίδευσης στο σχολείο. Έρευνα
σε εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Λάρισας."*

Επιμέλεια : Μπέτσος Ιωάννης

Επιβλέπων: Κασβίκης Κωνσταντίνος

ΛΑΡΙΣΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Περιεχόμενα

Contents

Περίληψη	4
Κεφάλαιο 1 ^ο : Αρχαιολογία και εκπαίδευση	5
1.1 Η δημόσια Αρχαιολογία.....	5-7
1.2. Μορφές αρχαιολογικής εκπαίδευσης	7-9
1.2.1. Η αρχαιολογία στα παιδικά βιβλία	9-11
1.2.2. Η αρχαιολογία στην τέχνη και λογοτεχνία.....	11-12
1.2.3. Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας.....	13-15
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η αρχαιολογική εκπαίδευση στην Ελλάδα και η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγική	15
2.1. Επισκόπηση των μορφών αρχαιολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα	15-16
2.2 Η αρχαιολογική εκπαίδευση από την σκοπιά των εκπαιδευτικών	16-17
2.3 Εκπαιδευτική πολιτική αρχαιολογικών μουσείων.....	17-19
2.4 Η ανάπτυξη της αρχαιολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα: η συμβολή της μουσειοπαιδαγωγικής	19-23
Κεφάλαιο 3 ^ο : Μεθοδολογία Έρευνας	23
3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας	23
3.2. Τα ερευνητικά ερωτήματα	23
3.3. Το δείγμα της έρευνας.	23-24
3.4. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	24
3.5. Στατιστικές μέθοδοι επεξεργασίας	24-25
Κεφάλαιο 4 ^ο : Τα αποτελέσματα της έρευνας	25
4.1. Περιγραφική στατιστική	25
4.1.1. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος	25-29
4.1.2. Στάσεις απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία	29-44
4.1.3. Πηγές ενημέρωσης.....	44-48
4.1.4. Στάσεις απέναντι στις αρχαιολογικές γνώσεις	48-54
4.1.5. Απόψεις και πρακτικές απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας	55-66
4.2. Επαγωγική στατιστική	66
4.2.1. Η επίδραση του φύλου	66-67

4.2.2. Η επίδραση του επιπέδου μόρφωσης.....	67-68
4.2.3 Η επίδραση των ετών προϋπηρεσίας	68-75
Κεφάλαιο 5° : Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	76-79
Ελληνική βιβλιογραφία.....	80-81
Ξένη βιβλιογραφία	82-83

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τα πεδία της εκπαίδευσης, της αρχαιολογίας και του μουσείου, ώστε να αναδειχθούν οι άξονες που τα συνδέουν, καθώς και οι δυνατότητές τους να συμβάλουν στην ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής στον Ελλαδικό χώρο. Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, που αναφέρεται στην δημόσια αρχαιολογία, με ιδιαίτερη έμφαση στον κλάδο των μορφών αρχαιολογικής εκπαίδευσης. Η συγκεκριμένη μελέτη απαρτίζεται από δύο κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από δύο υποενότητες. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η δημόσια αρχαιολογία και οι μορφές εκπαίδευσης της.

Στην συνέχεια, το δεύτερο κεφάλαιο αποτελείται από τέσσερις υποενότητες. Αυτές αναφέρονται στην επισκόπηση των μορφών αρχαιολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, στην δημόσια αρχαιολογία στον Ελλαδικό χώρο και μελετούν την αρχαιολογική εκπαίδευση από την σκοπιά των εκπαιδευτικών. Επιπροσθέτως, επισημαίνεται η εκπαιδευτική πολιτική αρχαιολογικών μουσείων, καθώς επίσης και η ανάπτυξη της αρχαιολογικής εκπαίδευσης με την βοήθεια της μουσειοπαιδαγωγικής.

Ακολουθεί το δεύτερο μέρος, που περιλαμβάνει τα στατιστικά αποτελέσματα των ερωτηματολογίων και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Λέξεις-κλειδιά: Αρχαιολογία και εκπαίδευση, δημόσια Αρχαιολογία, Μορφές αρχαιολογικής εκπαίδευσης, δημόσια Αρχαιολογία στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 1^ο : Αρχαιολογία και εκπαίδευση

1.1 Η δημόσια Αρχαιολογία

Σύμφωνα με την Γαλανίδου¹, η δημόσια αρχαιολογία είναι ο αναμεταδότης της επιστημονικής έρευνας της αρχαιολογίας στην κοινωνία, αφού κύριο χαρακτηριστικό της είναι να κάνει την Αρχαιολογία γνωστή και προσιτή, λειτουργώντας ως διαμεσολαβήτρια. Το ερευνητικό της αντικείμενο είναι η έρευνα της σχέσης και της αλληλεπίδρασης της Αρχαιολογίας, όπως επίσης και της Πολιτισμικής Κληρονομιάς, με το ευρύ κοινό. Μέχρι πρόσφατα τα αρχαιολογικά ευρήματα θεωρούνταν αντικείμενο αποκλειστικά των επιστημόνων. Παρ' όλα αυτά δεν έχουν ενδιαφέρον, λόγο και δικαίωμα μόνο οι ειδικοί να ασχολούνται με τα “αρχαία”, αλλά επίσης και οι πολίτες, οι μαθητές και τα παιδιά, που με τον δικό τους τρόπο συμμετέχουν, βοηθούν και προστατεύουν, αναδεικνύουν και αξιοποιούν την αρχαιολογική κληρονομιά είτε εθελοντικά είτε επαγγελματικά. Εν ολίγοις, επίκεντρο της Δημόσιας Αρχαιολογίας είναι ο άνθρωπος, μέσα από το πρίσμα της αλληλεπίδρασης της αρχαιολογικής κοινότητας, η οποία οφείλει να γίνει πιο εξωστρεφής, αντιλαμβανόμενη τις ανάγκες, αλλά και συνομιλώντας με τις σύγχρονες κοινωνίες

Αξιόλογο στοιχείο αποτελεί το γεγονός, ότι στις μέρες μας εκφράζεται πλέον διεθνές ενδιαφέρον για την αρχαιολογία, σχετικά με την προσέγγιση και εκπαίδευση του κοινού εντός ενός προβληματισμού, στο πλαίσιο μιας «δημόσιας αρχαιολογίας», δηλαδή μιας αρχαιολογίας η οποία ενδιαφέρεται για το κοινό.² Σύμφωνα με τον Schadla-Hall (1999: 147) η «δημόσια αρχαιολογία» ασχολείται με ένα πεδίο της αρχαιολογικής δραστηριότητας που αλληλεπιδρά ή έχει τη δυνατότητα να αλληλεπιδράσει με το κοινό, η απόλυτη πλειοψηφία του οποίου, για ποικίλους λόγους, γνωρίζει ελάχιστα για την αρχαιολογία ως ακαδημαϊκό αντικείμενο.³

Σύμφωνα με τον Holtorf προτείνονται τρία θεωρητικά μοντέλα. Στο πρώτο, το «εκπαιδευτικό μοντέλο», επισημαίνεται η απόκτηση αξιόπιστης γνώσης από κορυφαίους επιστήμονες και η ακόλουθη εξάπλωση της σε όσους έχουν «ελλείμματα» γνώσεων, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διαφώτιση τους και την αποτελεσματικότητα

---

¹ Γαλανίδου, Ν. & Domasnes, L.H. επιμ. (2012). Μιλώντας στα παιδιά για το παρελθόν. *Μια διεπιστημονική προσέγγιση*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σελ. 9.

² Ανδρέου, Στ., Κωτσάκης, Κ. (2002). Αρχαιολογία, Μουσείο και Εκπαίδευση. Έρευνα της ελληνικής και της διεθνούς εμπειρίας, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 85B, σελ. 102-103.

³ Schadla-Hall, T. (1999) Editorial: public archaeology. *European Journal of Archaeology*, 2 (2), σελ. 147.

τους ως πολίτες. Στο δεύτερο μοντέλο, το οποίο φέρει την ονομασία «μοντέλο δημοσίων σχέσεων», υπογραμμίζεται, ότι οι αρχαιολόγοι θα πρέπει να προσπαθούν να βελτιώσουν τη δημόσια εικόνα της αρχαιολογίας για να ενθαρρύνουν περισσότερη κοινωνική, οικονομική και πολιτική στήριξη για αυτή. Το τρίτο μοντέλο, το «δημοκρατικό», τονίζει την επιστημονική ευθύνη και τη βιώσιμη ανάπτυξη και βασίζεται σε συμμετοχικές διαδικασίες στις οποίες υπερισχύουν οι μη επιστήμονες.⁴

Όσον αφορά στο εκπαιδευτικό μοντέλο του Holtorf, μία αναφορά του Κασβίκη (2004: 9) το καθιστά εξαιρετικά επίκαιρο. Σύμφωνα με τον Κασβίκη (2004:9), διεθνείς έρευνες, σχετικά με την βασική επιστημονική παιδεία του ευρύτερου κοινού, αποδεικνύουν, ότι μόνο το 5% ήταν επιστημονικώς μορφωμένο και το 25% ήταν απλώς πληροφορημένο ή επιδεικνύει ένα γενικό ενδιαφέρον για τις επιστήμες. Το υπόλοιπο 70% είτε δεν είναι καλά πληροφορημένοι είτε έχουν άγνοια σχετικά με τα επιστημονικά θέματα.⁵

Μια μελέτη, σχετικά με την γνώμη των αρχαιολόγων, όσον αφορά τη δημόσια αρχαιολογία, έδειξε, ότι οι άποψη τους είναι θετική, αλλά με επιφυλάξεις, θεωρώντας τη δημόσια αρχαιολογία ως μια από τις λιγότερο ουσιαστικές πλευρές της αρχαιολογίας.⁶ Παρ' όλα αυτά, η δημόσια αρχαιολογία στοχεύει στο να καταστήσει την αρχαιολογία γνωστή και προσιτή στο ευρύ κοινό, λειτουργώντας ως διαμεσολαβήτρια μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων. Οι αρχαιολόγοι μπορούν στο πλαίσιο της να προσκαλούν το κοινό στα πεδία των ανασκαφών, να εξηγούν τη διαδικασία, να ρυθμίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στις ανασκαφές, στα εργαστήρια, στις αναλύσεις και στις ανακοινώσεις στον τύπο. Το κοινό έχει επίσης την δυνατότητα να συμμετέχει και στην οργάνωση εκθέσεων. Μέσα στα πλαίσια της δημόσιας αρχαιολογίας μπορούν να διοργανώνονται διαλέξεις από τους αρχαιολόγους, να εκδίδονται μπροσούρες και να οργανώνονται ιστοσελίδες, ενώ είναι δυνατή ακόμη και η παραγωγή ταινιών.⁷

---

⁴ Holtorf, C.J. (2007). *Archaeology is a Brand: The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture*. LeftCoastPress: WalnutCreek, σελ. 107.

⁵ Κασβίχης Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση. Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ., σελ. 9.

⁶ Rocks-Macqueen, D. (2012). *Archaeologists' Perceptions on Public Outreach and Education*. In *AP: Online Journal in Public Archaeology*, JAS Arqueología S.L.U., (2), σελ. 100-121.

⁷ King, T.F., McDavid, C., Holtorf, C.J., Estevan, A.V., & Moshenska, G. (2016). *Is Public Archaeology a menace? APJournal*, 2, σελ.6.

Μια πλευρά της δημόσιας χρήσης της αρχαιολογίας σχετίζεται με την πολιτική της διάσταση⁸, η οποία αφορά την συμβολή της στη δημιουργία πολιτισμικής και εθνικής ταυτότητας των μελών μιας κοινωνικής ομάδας⁹ και στη χρήση του παρελθόντος ως συμβολική πηγή για τη νομιμοποίηση της εξουσίας.¹⁰ Συμπερασματικά, ο κοινωνικός ρόλος της αρχαιολογίας λειτουργεί σε δύο επίπεδα περικλείοντας ταυτόχρονα την έρευνα και τη δράση. Η δράση, πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιείται μέσω της εκπαίδευσης και της πληροφόρησης του κοινού για την αρχαιολογία, με την εμπλοκή του ίδιου του κοινού στην αρχαιολογική έρευνα και τη συμμετοχή σε δημόσια συζήτηση και ακαδημαϊκή κριτική.¹¹

1.2. Μορφές αρχαιολογικής εκπαίδευσης

Ως εκπαίδευση ορίζεται η διαδικασία κατά την οποία λαμβάνει χώρα η μάθηση, μέσω ενός φορέα είτε κρατικού είτε ιδιωτικού. Η διαδικασία αυτή είναι συστηματική και οργανωμένη και πραγματοποιείται ελεγχόμενα, με σκοπό τόσο την κοινωνικοποίηση του εκπαιδευόμενου, όσο και την ολιστική του εξέλιξη σε γνωστικό και αξιακό επίπεδο. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση περιέχει την έννοια της μάθησης, η οποία αποτελεί τη συγκρότηση γνώσης, που προσφέρεται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η μάθηση, όπως και η εκπαίδευση, είναι ευρύτεροι όροι για τους οποίους υπάρχουν διάφοροι ορισμοί.

Η εκπαίδευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και την κατάρτιση του ατόμου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Το μυστικό των μελλοντικών κοινωνιών έγκειται στην εκπαίδευση, υποστηρίζουν οι Pargaru et al (2009:647)¹², όχι όμως, με την παλαιότερη σημασία της διδασχής, αλλά με αυτήν της συνεχούς και μόνιμης διά βίου εκπαίδευσης, με απώτερο στόχο την απόκτηση υψηλών δεξιοτήτων. Σε παγκόσμιο

---

⁸ Silberman, N. (1995) The politics and poetics of archaeological narrative. Στο P. Kohl and C. Fawcett, *Nationalism, politics, and the practice of Archaeology*. CambridgeUniversityPress: Cambridge, σελ. 249-262.

⁹ Κασβίκης Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση. Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ, σελ. 29.

¹⁰ Fowler, D. (1987) Uses of the past: archaeology in the service of the state. *American Antiquity*, 52 (2), 229-248.

¹¹ Grima, R. (2009), A Reply to “What is Public Archaeology?” *Present Pasts 1*, 53-54.

¹² Pargaru, I., Gherghina, R., Duca, I. (2009). The Role Of Education In The Knowledge-Based Society During The Economic Crisis. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(2), 646 – 651.

επίπεδο, η εκπαίδευση θεωρείται ως ένα φαινόμενο, μία από εκείνες τις δραστηριότητες, που ευνοούν την επικοινωνία, μέσω των εξαιρετικά εξειδικευμένων λειτουργιών της. Δημιουργεί, επίσης, στενούς επικοινωνιακούς δεσμούς μεταξύ των διαφόρων χωρών, γεωγραφικών περιοχών και ποικίλων πολιτισμών.¹³

Η εκπαίδευση δεν φέρνει απλά τον άνθρωπο σε επαφή με αξίες, αλλά συνεπικουρεί, ώστε το άτομο να κατακτήσει το επίπεδο αυτών των αξιών, μετατρέποντας το ατομικό επίπεδο σε κοινωνικό, αυξάνοντας, ως συνέπεια, την αξία και τη λειτουργικότητα του ατόμου. Επιπλέον, η εκπαίδευση επιδρά θετικά και στην υγεία του ατόμου, καθώς μειώνει τη θνησιμότητα και αυξάνει το προσδόκιμο ζωής. Σε έναν κόσμο που συνεχώς εξελίσσεται, η εκπαίδευση διαδραματίζει βασικό ρόλο. Αποτελεί τον κορυφαίο κοινωνικό θεσμό, που συμβάλλει στην αυξημένη δημοκρατία και ισότητα και διευκολύνει το δέσιμο του ανθρώπου με τη φύση.¹⁴

Η εκπαίδευση συχνά συγχέεται με έναν άλλο όρο, την παιδεία, η οποία είναι το αποτέλεσμα της εκπαίδευσης αλλά και ο απώτερος σκοπός της. Η λέξη «παιδεία» προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «παιδεύω», με αρχική έννοια «παρέχω ασχολία για το παιδί». Σε πολλές περιπτώσεις, ο όρος παιδεία, χρησιμοποιείται με τις σημασίες της αγωγής, της εκπαίδευσης ή της μόρφωσης. Η απόκτηση παιδείας είναι ο ουσιαστικός στόχος του εκπαιδευτικού συστήματος και περιλαμβάνει την επιστημονική γνώση και τέχνη, την καλλιέργεια χαρακτήρα και την ικανότητα της πολύπλευρης θέασης των πραγμάτων. Συμπερασματικά, η εκπαίδευση αποτελεί το σύστημα και τις μεθόδους για την παροχή γνώσης, ενώ η παιδεία το αποτέλεσμα και τον σκοπό της εκπαίδευσης. Βάσει αυτού του ορισμού η εκπαίδευση εμφανίζεται ως μία περισσότερο συγκεκριμένη έννοια, ενώ η παιδεία αποτελεί κάτι ευρύτερο και σχετίζεται με τα επιτεύγματα του εκπαιδευόμενου ανθρώπου, το αποτέλεσμα της απόκτησης γνώσης, ενώ ταυτίζεται και με πολιτιστικά στοιχεία.¹⁵ Στις σύγχρονες κοινωνίες οι θεωρητικοί της εκπαίδευσης αναγνωρίζουν τρεις (3) διαφορετικές μορφές εκπαίδευσης:

---

¹³ Pargaru, I., Gherghina, R., Duca, I. (2009). The Role Of Education In The Knowledge-Based Society During The Economic Crisis. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(2), 646 – 651.

¹⁴ Pargaru, I., Gherghina, R., Duca, I. (2009). The Role Of Education In The Knowledge-Based Society During The Economic Crisis. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(2), 646 – 651.

¹⁵ Duckworth, A.L., Grant, H., Loew, B., Oettingen, G., Gollwitzer, P.M., (2011). Self-regulation strategies improve self-discipline in adolescents: benefits of mental contrasting and implementation intentions. *Educ. Psychol.* 31 (1), 17–26.

- A. Η *άτυπη εκπαίδευση*, μέσω της οποίας ο μαθητής αποκτά και αποκομίζει γνώσεις, δεξιότητες, και αντιλήψεις από τις καθημερινές του εμπειρίες. Πρόκειται για μη οργανωμένη και συχνά μη συστηματική διαδικασία και θα μπορούσε να αποτιμηθεί με βάση τον όγκο της συνολικής διά βίου μάθησης ενός ατόμου.¹⁶
- B. «Η *τυπική εκπαίδευση*, είναι το θεσμοθετημένο και ιεραρχικά δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα, που εκτείνεται από την πρώιμη σχολική εκπαίδευση έως τις ανώτερες σπουδές του πανεπιστημίου».
- Γ. «Η *μη-τυπική εκπαίδευση*, είναι κάθε οργανωμένη, συστηματική εκπαιδευτική δραστηριότητα, που υλοποιείται εκτός του τυπικού συστήματος, προκειμένου να προσφέρει επιλεγμένους τύπους μάθησης σε ενήλικους και παιδιά. Επίσης, η μη-τυπική εκπαίδευση περιλαμβάνει, τα προγράμματα εκπαίδευσης αλφαριθμητισμού ενηλίκων, προγράμματα κατάρτισης εκτός του τυπικού συστήματος, συλλόγους νέων με ουσιαστικούς εκπαιδευτικούς σκοπούς και τα ποικίλα προγράμματα κοινοτικής εκπαίδευσης».¹⁷

Η τυπική και μη τυπική εκπαίδευση μερικές φορές μοιάζουν τόσο στην παιδαγωγική φόρμα όσο και στις παιδαγωγικές μεθόδους. Η διαφορά τους έγκειται στο βαθμός στήριξης, στις θεσμικές ρυθμίσεις και συχνά και στους εκπαιδευτικούς στόχους.¹⁸

1.2.1. Η αρχαιολογία στα παιδικά βιβλία

Σήμερα, πλέον, υπάρχει μία αυξανόμενη τάση των μουσείων, των δημόσιων ιδρυμάτων, των ιδιωτικών εταιριών και των ερευνητικών κέντρων, να προωθούν ενέργειες με σκοπό την εκμάθηση της αρχαιολογίας στα παιδιά. Η συγκεκριμένη επιστήμη δεν παρουσιάζει μόνο πολλαπλά οφέλη για την ανάπτυξη των παιδιών, αλλά παρέχει και γνώση σχετικά με τις έννοιες του χρόνου και της χρονολόγησης. Παρέχει, επίσης, γνώσεις για την καθημερινότητα άλλων καιρών και πολιτισμών, αναπτύσσει το

---

¹⁶ Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, p. 7-9.

¹⁷ Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, p. 7-9.

¹⁸ Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, p. 7-9.

ενδιαφέρον για την επέκταση των γνώσεων και του λεξιλογίου, ενώ καλλιεργεί δεξιότητες, όπως η αναγνώριση, ο χειρισμός, η παρατήρηση, η συζήτηση και η σύγκριση, επιφέροντας μία επίγνωση των τοπικών πολιτιστικών κληρονομιών, η οποία μόνο καλό μπορεί να κάνει στις διάφορες κοινότητες.¹⁹

Επιπροσθέτως, η αρχαιολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ευοδωθούν οι στόχοι των σχολικών διδακτικών προγραμμάτων, εξαιτίας, μερικώς, της πολυσυλλεκτικής και διεπιστημονικής της φύσης και της κάλυψης διαφόρων άλλων πεδίων, όπως η γεωγραφία, η βιολογία, τα μαθηματικά, η τεχνολογία, η ιστορία, η τέχνη και η θρησκεία. Σήμερα, η ανάπτυξη και η δημιουργία νέων διδακτικών πηγών, για τα παιδιά, επιχειρούν την ανεύρεση της τέλει ισορροπίας μεταξύ της επιστημονικής αυστηρότητας, του περιεχομένου και της παρόθησης. Αυτό επιχειρείται με ποικίλους τρόπους, όπως με ομιλίες αρχαιολόγων σε παιδιά, εκθέσεις, βιβλία, διαδραστικά CDs, εργαστήρια, ξεναγήσεις σε αρχαιολογικά πεδία και μουσεία αλλά και με τα καλοκαιρινά σχολεία αρχαιολογίας.²⁰

Τα παιδικά βιβλία συνδυάζουν την αφήγηση με την εικονογραφία. Το ίδιο μοντέλο ακολουθούν και τα παιδικά βιβλία αρχαιολογικού περιεχομένου. Όπως έχει διατυπώσει και ο Κασβίκης, «τα βιβλία με γνωστικό αντικείμενο την αρχαιολογία χωρίζονται γενικά σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη είναι η κατηγορία της λογοτεχνίας και η δεύτερη ονομάζεται κατηγορία γνώσεων ή μη λογοτεχνίας».²¹ Σχετικά με τη θεματολογία των παιδικών αυτών βιβλίων, αυτή παρουσιάζει ποικιλία ως προς το περιεχόμενο. Συνήθως, επιλέγονται θέματα μεμονωμένων περιπτώσεων, όπως αρχαιολογικοί χώροι ή ζητήματα του υλικού παρελθόντος, όπως η τέχνη μιας συγκεκριμένης εποχής, αρχαία παιχνίδια, ζητήματα ενδυμασίας κ.ά. Αυτό που έχει παρατηρηθεί και έχει επισημάνει και ο Κασβίκης, είναι η έλλειψη παρουσίας ολόκληρων εποχών.

---

¹⁹ Moreno, S. & Márquez-Grant, N. (2011). Forty years of 'Archaeology for children. *AP Journal*, 1, 29-43.

²⁰ Moreno, S. & Márquez-Grant, N. (2011). Forty years of 'Archaeology for children. *AP Journal*, 1, 29-43.

²¹ Κασβίκης, Κ. (2006). Όψεις του παρελθόντος στα παιδικά βιβλία με αρχαιολογικό περιεχόμενο, στο Β. Χατζηθεοδωρίδης, Ν. Γεωργιάδης, Π. Δεμίρογλου (επιμ.), *Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα*. Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου. Εταιρία Επιστημών Αγωγής Δράμας, Δράμα, σελ. 821-834.

1.2.2. Η αρχαιολογία στην τέχνη και λογοτεχνία

Σύμφωνα με τον Winckelmann, η επίδραση των αρχαιοτήτων και των πολιτισμών, που επηρέασαν την ιστορία του ανθρώπου, μπορούν να εμπνεύσουν διάφορους τομείς της ζωής του ατόμου και της εκπαίδευσής του. Το καλλιτεχνικό κομμάτι της αρχαιολογίας, και περισσότερο της κλασικής, είναι παρόν στα σχολικά βιβλία για μεγάλο χρονικό διάστημα και φαίνεται να αποτελεί παράδοση.²² Επιπροσθέτως, η αρχαιολογία συχνά συναντάται και στην λογοτεχνία. Η αρχαιολογία πολλές φορές παρουσιάζεται με την μορφή της ιστορίας της τέχνης.²³

Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ο κλασικός συνδυασμός της αρχαιολογίας με την επιστημονική φαντασία σε ταινίες, όπως ο *Ιντιάνα Τζόουνς* ή σε κλασικές νουβέλες, όπως το *Rogue Moon* του Algis Budrys. Η επιστημονική φαντασία συνδυάζεται τόσο καλά με την αρχαιολογία, εξαιτίας του κοινού τους ενδιαφέροντος για τη δόμηση ερμηνειών για τους ανθρώπινους κόσμους – περασμένους, τωρινούς και μελλοντικούς-οι οποίοι είναι σε συνειδητό ή ασυναίσθητο επίπεδο καθρέπτες των σύγχρονων πολιτιστικών και κοινωνικών ηθών, των υπαρχόντων πολιτικών και κοινωνιολογικών κατασκευών που διακατέχουν την κοινωνία. Αμφότερες είναι καθρέπτες των βλαβερών πτυχών και των επιτευγμάτων, των ελπίδων και των ονείρων της κοινωνίας. Οι αρχαιολόγοι οικοδομούν το παρελθόν των ανθρώπινων επιτευγμάτων, των κινητήριων δυνάμεων, της εφευρετικότητας, των πολέμων, των κατακλυσμών και των αλλαγών. Οι συγγραφείς και οι καλλιτέχνες, από την άλλη μεριά, παράγουν κόσμους επιστημονικής φαντασίας χρησιμοποιώντας τα ίδια δομικά υλικά.²⁴

Τόσο ο συγγραφέας όσο και ο αρχαιολόγος δεν δεσμεύονται από τον χρόνο. Αντλούν πληροφορίες από το παρελθόν, το παρόν και το υποθετικό μέλλον για να δημιουργήσουν κάτι που δεν ανήκει σε κανένα από αυτά και, ταυτοχρόνως, ανήκει σε

---

²² Μούλιου Μ. (2005). Μουσεία: πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια μουσειολογίας*, 2, 9-17.

²³ Κασβίκης Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση. Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ, σελ. 52.

²⁴ Foreman, P. & Smith Nicholls, F. (2017). Unstuck in Time – Science Fiction, Speculative Futures and Archaeological Imaginings. In: TAG 2017, Theoretical Archaeology Group Conference, Cardiff, σελ. 19-20.

όλα αυτά, κάτι που δημιουργεί την αίσθηση του ανήκειν στο ακροατήριο – στόχο. Αμφότεροι υφαίνουν μοντέλα της ανθρώπινης συνθήκης, δημιουργούν στιγμιότυπα ενός τρόπου ζωής των ανθρώπων που δεν υπήρξε ή δεν θα υπάρξει ποτέ, αλλά μπορεί να είναι αναγνωρίσιμος από το κοινό, το οποίο συσχετίζεται με αυτόν.²⁵

«Επισημαίνεται, ότι είναι πρόπουσα η κριτική ανάλυση των αρχαιολογικών αφηγήσεων για το παρελθόν και η συσχέτισή τους με το παρόν των περισσότερων σύγχρονων κοινωνιών. Αυτές οι αρχαιολογικές αφηγήσεις ανήκουν στο περιβάλλον της «δημόσιας αρχαιολογίας», ενώ οι εξειδικευμένοι όροι που χρησιμοποιεί την καθιστούν ακατάλληλη για το κοινό. Όμως, αυτές οι αρχαιολογικές αφηγήσεις είναι δημιουργία των αρχαιολόγων ή συμμετέχουν ενεργά και αυτοί (π.χ. μια διάλεξη τοπικού χαρακτήρα, η συμμετοχή στην οργάνωση μιας αρχαιολογικής έκθεσης, μια συνέντευξη στον ημερήσιο τύπο). Από την άλλη μεριά, υπάρχουν και περιπτώσεις αναπαραστάσεων του παρελθόντος, όπως είναι οι αρχιτέκτονες που συντηρούν ένα μνημείο ή οι παιδαγωγοί που συμμετέχουν στη συγγραφική ομάδα ενός σχολικού βιβλίου ιστορίας. Αυτές οι αρχαιολογικές αφηγήσεις συμπεριλαμβάνουν το στοιχείο της πληροφορίας και της γνώσης, το ιδεολογικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο αποτυπώνονται και δημιουργούνται οι αντιλήψεις για το παρελθόν.»²⁶

1.2.3. Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας

Όπως ορίζει η Ιζαμπέλ Μουρατιάν (1995), «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση. Επίσης, στηρίζεται σε ενεργητικές μεθόδους μάθησης.

Οι βασικοί στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι:

---

²⁵ Foreman, P. & Smith Nicholls, F. (2017). Unstuck in Time – Science Fiction, Speculative Futures and Archaeological Imaginings. . In: TAG 2017, Theoretical Archaeology Group Conference, Cardiff, σελ. 19-20.

²⁶ Κασβίκης Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση. Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ, σελ. 46-47.

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές με το μουσείο, το έργο τέχνης και την πολιτισμική τεχνολογική κληρονομιά του τόπου μας.
- Να γίνει η επίσκεψη στο μουσείο μια ευχάριστη εμπειρία, η οποία θα προσαρμόζεται στις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών.
- Να αναπτυχθούν μέσα από τα εκθέματα του μουσείου οι ικανότητες των παιδιών για παρατήρηση, ερευνά, κατανόηση των αντικειμένων του φυσικού και τεχνικού κόσμου.
- Να εφοδιαστούν οι μαθητές με τρόπους σύνδεσης με τα εκθέματα για ανεξάρτητη μελέτη και παρατήρηση σε επόμενες επισκέψεις.»²⁷

Πέραν όμως του στενού και παραδοσιακού ορισμού του μουσείου, στις μέρες μας, η έννοια αυτή έχει εμπλουτισθεί και συμπεριλαμβάνει όλους εκείνους τους χώρους που συλλειτουργούν ως φορείς ιστορικής μνήμης, όπως αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, ιστορικοί οικισμοί και κτίρια, φυσικά μνημεία.²⁸

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο τα μουσεία εισήλθαν σε μια διαδικασία ενδοσκόπησης, αντιλαμβανόμενα την ευθύνη τους, τόσο στην ανασύσταση του ιστορικού παρελθόντος όσο και στην ιστορική μαρτυρία του παρόντος που θα κληροδοτήσουν στο μέλλον. Στο πλαίσιο της αναζήτησης αυτής τονίζεται ιδιαίτερα ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου τόσο στη σχολική εκπαίδευση όσο και αναφορικά με ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, ακόμη και αυτές που λόγω απόστασης ή άλλων κοινωνικών συνθηκών αδυνατούν να προσεγγίσουν το μουσείο.²⁹

Παρόλα αυτά, τα μουσεία παρέμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα ακαδημαϊκά ιδρύματα με εσωστρεφή και κλειστό χαρακτήρα, αδυνατώντας να μεταδώσουν το εύρος και την ποικιλία των ιδεών και νοημάτων που περιέχονταν στα εκθέματα των συλλογών τους.³⁰ Τα εκθέματα αυτά, όντας προϊόντα ιστορικών διαδικασιών, έχουν ιστορικότητα, στην οποία μάλιστα περιγράφεται και η ιστορική τους διαδρομή από την κατασκευή /

²⁷ Μουρατιάν, Ι. (1995). Εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης στο Μουσείο. Η περίπτωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Βασικές αρχές και φιλοσοφία τους. Ημερίδα με θέμα: *Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά από 10 έως 15 ετών*, Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης : Θεσσαλονίκη, σελ. 13-18.

²⁸ Βαφειάδης, Α., Κόντσα, Κ., Μουσιώνη, Λ. (2004). *Μουσεία και διαπολιτισμικότητα*. Equal-DREAM: Λάρισα, σελ. 4.

²⁹ Μπίντση Ε. (2002). *Ο ρόλος του μουσείου στην κοινωνία και πως εκφράζεται μέσα από το μουσείο της «Αιλιπούπολης»*. Εργασία στο Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσειολογίας του ΑΠΘ και ΠΔΜ, για τη Διδακτική περιοχή II: Ζητήματα Μουσειολογίας, Θεσσαλονίκη, σελ. 3

³⁰ Τσιτούρη Α. (2002). *Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης*. Μουσείο- Σχολείο, 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα, σελ.22.

δημιουργία τους ως τις μέρες μας. Αποτελούν, συνεπώς, τεκμήρια του παρελθόντος και αποσπασματικές του πληροφορίες που μας περιβάλλουν στο παρόν, άλλοτε σε συνεχή ή σε δεύτερη χρήση, άλλοτε αχρηστεμένα και άλλοτε ως αντικείμενα συλλογής, έρευνας, μελέτης ή και θαυμασμού. Ωστόσο, τα αντικείμενα είναι αδύνατον να εκφράσουν από μόνα τους την ιστορία τους, την χρήση ή τα μυστικά τους, παρ'ότι εμπεριέχουν νοήματα και πληροφορίες για τις κοινωνίες που τα δημιούργησαν, όπως και τη δημόσια και ιδιωτική ζωή, την κοινωνική οργάνωση, τις κοινωνικές συγκρούσεις, τις αισθητικές αντιλήψεις, τα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, τη σχέση των ανθρώπων με το φυσικό περιβάλλον, τις λατρευτικές πρακτικές, τις αντιλήψεις για τη ζωή και το θάνατο.³¹

Τα αντικείμενα του παρελθόντος μπορούν να γίνουν κατανοητά και να μετατραπούν από απλές πληροφορίες σε γνώσεις, να αποκτήσουν νόημα και σημασία μέσα από την επιστημονικά οργανωμένη διαδικασία της ερμηνείας.³² Βασικό ρόλο στην προαναφερθείσα διαδικασία καλούνται να παίξουν τα μουσεία, επικοινωνώντας τα νοήματα και τις πληροφορίες των εκθεμάτων τους στο ευρύ κοινό. Στην προσπάθεια για το “άνοιγμα” των μουσείων προς το κοινό κινείται η ανάπτυξη διαφόρων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η διοργάνωση εκθέσεων σε συνδυασμό με την αύξηση των εκδόσεων και γενικά την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους.³³

Κεφάλαιο 2^ο: Η αρχαιολογική εκπαίδευση στην Ελλάδα και η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής

2.1. Επισκόπηση των μορφών αρχαιολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Σήμερα, η αρχαιολογία καταλαμβάνει ένα σημαντικό μέρος της επίσημης και ανεπίσημης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί συστατικό τμήμα του Ελληνικού σχολικού αναλυτικού προγράμματος, οι μαθητές εκτίθενται σε ποικίλες

---

³¹ Hodder I. (2002). *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press, στο: Γκότσης Σ. Αντικείμενο και ερμηνεία: από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη. Μουσείο – Σχολείο, σελ.17.

³² Γκότσης Σ. (2002). *Αντικείμενο και ερμηνεία: από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη*. Μουσείο- Σχολείο, 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα, 2002, σελ 17

³³ Γκαζή, Α. & Νούσια, Τ. (2003). *Αρχαιολογία στον Ελληνικό Χώρο: Μουσειολογία, μέριμνα για τις αρχαιότητες*. Πάτρα: ΕΑΠ, , σελ. 185.

επίσημες, εναλλακτικές ή αμφιλεγόμενες αφηγήσεις και εμπειρίες αναφορικά με την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό. Τέτοιου είδους αφηγήσεις είναι παρούσες εντός των σχολικών εγχειριδίων, όπως επίσης και στα ανοικτά προγράμματα των αρχαιολογικών ανασκαφών και των μουσείων, σε εικονογραφημένα παιδικά βιβλία και πλήθος ψηφιακών εφαρμογών.³⁴ Παραδείγματος χάρη, πληροφορίες για την αρχαιολογία είναι ενσωματωμένες στα σχολικά εγχειρίδια διαφόρων αντικειμένων (ιστορία, γλώσσα, θρησκευτικά, περιβαλλοντική εκπαίδευση, γεωγραφία κ.ά.), τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτές οι πληροφορίες προσφέρουν διαφορετικές και μερικές φορές αντιφατικές ερμηνείες και παράγουν συγκεκριμένες αναπαραστάσεις του παρελθόντος.³⁵

Παρά τη σημαντική επίδραση της αρχαιολογίας στην Ελληνική κοινωνία και εκπαίδευση, οι αντιλήψεις και οι συμπεριφορές των εκπαιδευτικών και των μαθητών, σχετικά με την αρχαιολογία, ως ειδικής μορφής γνώσεις για το παρελθόν, δεν έχουν διερευνηθεί. Αυτό αφορά ιδιαίτερα την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, για την οποία δεν υπάρχουν δεδομένα για την κοινωνική σημασία και τις διδακτικές δυνατότητες του υλικού πολιτισμού.³⁶

Τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, πολλά μουσεία και εφορείες αρχαιοτήτων προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Οι άνθρωποι που τα πραγματοποιούν ονομάζονται εμψυχωτές (λέξη που αποδίδει τον αντίστοιχο γαλλικό όρο) ή ερμηνευτές (ερμηνεία του αντίστοιχου αγγλοσαξονικού όρου) ή σύμφωνα με τον πιο πρόσφατο και προσφιλή τίτλο, μουσειοπαιδαγωγοί.³⁷ Ο όρος εμψυχωτής συναντάται

---

³⁴ Kasvikis, K. (2015). "Το "άλλο" παρελθόν: Δημόσιες χρήσεις της αρχαιολογίας στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση. [“The “other” past: Public uses of archeology in formal and informal education”] in A. Andreou, Sp. Kakouriotis, G. Kokkinos, E. Lemonidou, Z. Papandreou, E. Paschaloudi (eds.) Η δημόσια ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας [Public history in Greece. Uses and abuses of history]. Thessaloniki: Epikentro, pp. 331-352.

³⁵ Kasvikis, K. (2012). Prehistory in Greek Primary education 1975–2012: Representations of a mythic and Hellenized past in N. Schücker (ed.) *Integrating Archaeology: Science, Wish, Reality*. International Conference Proceedings. Frankfurt a. M.: Römisch-Germanische Kommission, pp. 121-126

³⁶ Kasvikis, K. (2017). They Ought to Know the Achievements of the Ancient Greeks": the Views of Greek Prospective Teachers on the Educational Role of Archaeology. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 15 (1), 1-13.

³⁷ Μυρογιάννη – Αραβαντιδίδη Ε. *Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα*. Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, 71, Ιούνιος 1999, σελ. 50

και στο θεατρικό παιχνίδι (drama education) , στοιχεία του οποίου χρησιμοποιούνται στη διεξαγωγή των προγραμμάτων επίσκεψης.³⁸

Εναλλακτικά, αποκαλούνται επίσης διαμεσολαβητές ή ακόμα και στελέχη επικοινωνίας, εξαιτίας του αντικειμενικού τους, ως αναμεταδότες πληροφοριών, σχετικά με τα μουσειακά εκθέματα ή ενδιάμεσοι μεταξύ του μουσείου και του επισκεπτόμενου κοινού του .

2.2 Η αρχαιολογική εκπαίδευση από την σκοπιά των εκπαιδευτικών

Ο Kasvikis, K. (2017) διερεύνησε τον ρόλο και τις ερμηνείες της αρχαιολογίας στην Ελληνική τυπική εκπαίδευση, με επίκεντρο τους μελλοντικούς δασκάλους της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους τρόπους που αυτοί αντιλαμβάνονται τις κοινωνικές και εκπαιδευτικές αξίες της αρχαιολογικής γνώσης. Η έρευνα ήταν ποιοτική και βασιζόταν σε εκτεταμένο και λεπτομερειακό ερωτηματολόγιο που απάντησαν 530 προπτυχιακοί φοιτητές. Η πλειοψηφία ήταν γυναίκες (69.5%) και το 30.5% ήταν άντρες. Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, ο ερευνητής συμπέρανε, ότι η σχολική εκπαίδευση των μελλοντικών δασκάλων (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια), οι επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και η πανεπιστημιακή τους κατάρτιση ήταν οι κύριες πηγές των γνώσεων για την αρχαιολογία. Άλλες πηγές γνώσης ήταν τα ΜΜΕ (τηλεόραση και εφημερίδες), το διαδίκτυο, τα βιβλία και οι ταινίες με σχετικό περιεχόμενο. Όταν οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν για το ποιες, κατά τη γνώμη τους, ήταν οι πιο αξιόπιστες πηγές για την πληροφόρηση σχετικά με την αρχαιολογία, η πλειοψηφία ανέφεραν τα αρχαιολογικά πεδία, τα μουσεία και τις εικονικές ξεναγήσεις στις ιστοσελίδες των μουσείων και άλλων πολιτιστικών φορέων. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν, ότι επισκέπτονται αρχαιολογικές ανασκαφές και αρχαιολογικά μουσεία τακτικά. Άνω των τριών τετάρτων εξ αυτών, δήλωσε ότι επισκέπτεται κάποια ανασκαφή μία με δύο φορές το χρόνο (76%), ενώ το 8,5% δήλωσε ότι κάνει κάποια επίσκεψη σε αρχαιολογικό χώρο τρεις ή περισσότερες φορές το χρόνο.³⁹

---

³⁸ Καράνης Ε. *Μουσειοπαιδαγωγική*, έκδοση του ίδιου, Αργίνιο, 2005, σελ.18.

³⁹ Kasvikis, K. (2017). They Ought to Know the Achievements of the Ancient Greeks": the Views of Greek Prospective Teachers on the Educational Role of Archaeology. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 15 (1), 1-13.

Όσον αφορά στα αρχαιολογικά μουσεία, το 77.7% εξ αυτών τα επισκέπτεται μία με δύο φορές το χρόνο και το 8.3% τρεις ή περισσότερες φορές το χρόνο. Οι διακοπές και ο ελεύθερος χρόνος παρείχαν τις συγκυρίες για την επίσκεψη τόσο στα αρχαιολογικά πεδία όσο και στα αρχαιολογικά μουσεία, συχνότερα από την επίσκεψη ως τμήμα των πανεπιστημιακών σπουδών. Επιπροσθέτως, οι μελλοντικοί δάσκαλοι, με βάση τις απαντήσεις τους, παρά την επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, έχουν μικρή εμπειρία από τις δραστηριότητες ανοίγματος των μουσείων.⁴⁰

2.3 Εκπαιδευτική πολιτική αρχαιολογικών μουσείων

Το σύγχρονο μουσείο καταβάλλει συνεχή προσπάθεια για μία ανοιχτή εκπαιδευτική πολιτική, με διαρκή εκπαιδευτικά προγράμματα, συνεργασία με τα σχολεία, χρήση ειδικών χώρων για σεμινάρια και άλλες εκθέσεις. Μέσω της ανοιχτής αυτής πολιτικής του μουσείου, επιτυγχάνεται η διασύνδεση του παρόντος και του παρελθόντος, αναπτύσσεται η βιωματική μουσειακή εκπαίδευση, αφού συχνά στο χώρο του μουσείου λαμβάνουν χώρα εκπαιδευτικά προγράμματα. Παρ'όλα αυτά, το μουσείο θα μπορούσε να αποδώσει τα μέγιστα, αν διατηρήσει και επεκτείνει το άνοιγμά του προς το κοινό με την παράλληλη λειτουργία διαδραστικών εκθέσεων και παρουσιάσεων, οι οποίες θα τοποθετούσαν στο επίκεντρο τον επισκέπτη και τα ενδιαφέροντα του.⁴¹

Στρατηγικός στόχος, ώστε τα σημερινά μουσεία να υφίστανται ως μουσεία του αύριο, είναι η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η ολοένα μεγαλύτερη διείσδυση της στην εκπαιδευτική διαδικασία,⁴²

Η προβολή του μουσείου μέσω ηλεκτρονικού λογισμικού, αντικαθιστά το παραδοσιακό στατικό εγχειρίδιο και επιτρέπει την προσέγγιση του εικονικού υλικού με ερευνητικό πνεύμα, ενώ αξιοποιεί διδακτικά το υλικό του μουσείου για την ερμηνεία ιστορικών και κοινωνικοπολιτιστικών γεγονότων της εποχής. Έτσι, η μάθηση δεν είναι

---

⁴⁰ Kasvikis, K. (2017). They Ought to Know the Achievements of the Ancient Greeks": the Views of Greek Prospective Teachers on the Educational Role of Archaeology. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 15 (1), 1-13.

⁴¹ Πάντος, Π. (1993). Η αρχαιολογική υπηρεσία στη δεκαετία του '90. Χρονίζοντα προβλήματα στο κατώφλι μιας νέας εποχής. *Αρχαιολογία*, 46, 11- 15.

⁴² Ουδατζή- Χατζή, Κ. (2005). *Μουσείο Αθλητισμού. Όραμα, μετεξέλιξη*. Πρακτικά Ευρωπαϊκού συνεδρίου Μουσείων Αθλητισμού. Σύγχρονα Μουσεία – Νέες θεματικές πολιτισμού και αθλητισμού. Θεσσαλονίκη: Έκδοση Μουσείο Αθλητισμού, σελ. 49.

επιφανειακή, αλλά αντίθετα προωθείται η βαθύτερη κατανόηση πραγμάτων και νοημάτων.⁴³

Είναι αναντίρρητο γεγονός, ότι ζούμε στην εποχή της ψηφιοποίησης όλων των δεδομένων που έχουν να κάνουν με τον πολιτισμό και μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα. Τα παραδείγματα είναι πολλά: σε χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ, πολίτες, εθελοντικά, (π.χ. συνταξιούχοι) εργάζονται σε συνεργασία με υπαλλήλους μεγάλων βιβλιοθηκών και Μουσείων με στόχο τη ψηφιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων. Αυτό, βέβαια, σημαίνει και ψηφιοποίηση των εκπαιδευτικών πόρων και από αυτή την άποψη, αυτό, ενδιαφέρει και τους εκπαιδευτικούς. Το περιεχόμενο των Βιβλιοθηκών (βιβλία, επιστημονικά περιοδικά κ.α.) σε μικρό χρονικό διάστημα θα είναι διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή και βέβαια θα διατίθεται και μέσω διαδικτύου. Παρομοίως, όλα τα εκθέματα των Μουσείων θα φωτογραφηθούν με ψηφιακή τεχνολογία. Τα Μουσεία αυτά θα διαθέτουν τον πλούτο των εκθεμάτων τους και σε υλική αλλά και σε εικονική μορφή μέσω των κόμβων τους στο Διαδίκτυο και οι κάθε είδους εκπαιδευόμενοι θα μπορούν να εφαρμόζουν ή να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα από τον προσωπικό τους υπολογιστή ή από τους σταθμούς εργασίας του σχολικού τους εργαστηρίου.⁴⁴

«Τέτοιου είδους προοπτικές προσθέτουν καινούργια εργαλεία στην εργαλειοθήκη του εκπαιδευτικού παρ'ότι, εύλογα, σε δεύτερο χρόνο, προκύπτει επίσης και η ανάγκη της υποστήριξης του, σχετικά με τον τρόπο της ενσωμάτωσης αυτών των εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ήδη είναι εφικτό κανείς μέσω του Διαδικτύου να μπει σε εκπαιδευτική διαδικασία χρησιμοποιώντας εκπαιδευτικά προγράμματα Μουσείων, να συνεργαστεί με άλλους από απόσταση ώστε να οργανώσει προγράμματα σπουδών για τάξεις, να πληροφορηθεί ή να ανταλλάξει εκπαιδευτικές πηγές, υλικό, κ.α.»⁴⁵

---

⁴³ Αγγελάκη, Χ. & Τελλίδου, Θ. (2003). *Λαογραφικό μουσείο Καστοριάς: Το μεγαλείο των αρχοντικών μας*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση .», Σύρος, σελ. 438-439.

⁴⁴ Μάτος, Α & Πούλιος, Κ. (2003). *Μάθηση εξ αποστάσεως- Μια διδακτική πρόταση με χρήση εικονικής τάξης*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση .», Σύρος, σελ.202.

⁴⁵ Μάτος, Α & Πούλιος, Κ. (2003). *Μάθηση εξ αποστάσεως- Μια διδακτική πρόταση με χρήση εικονικής τάξης*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση .», Σύρος, σελ.202.

2.4 Η ανάπτυξη της αρχαιολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα: η συμβολή της μουσειοπαιδαγωγικής

Η πρωτοπορία όσον αφορά το άνοιγμα των μουσείων στο ευρύ κοινό, αλλά και σε άλλου είδους καινοτομίες, εντός Ελληνικού εδάφους, ανήκει στο Μουσείο Μπενάκη το 1975. Πρόκειται για το πρώτο ελληνικό μουσείο στο οποίο λειτούργησε κυλικείο, αλλά και το πρώτο μουσείο που δέχτηκε εθελοντές. Επιπλέον, είναι από τα πρώτα μουσεία στα οποία λειτούργησαν προγράμματα για παιδιά.⁴⁶

Το 1979, το παράδειγμά του Μουσείου Μπενάκη, ακολούθησε το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, με προγράμματα, που απευθύνονται σε παιδιά και νέους του Ναυπλίου και της γύρω περιοχής.⁴⁷

Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα τιμήθηκε το 1981 με το Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς, προωθώντας ακόμα περισσότερο τη Μουσειολογία στην Ελλάδα. Έχοντας ήδη συγκεντρώσει συλλογές με έμφαση στα παιδιά, στις αρχές του '80, διατύπωσε μια μουσειολογική πρόταση για τη δημιουργία εξειδικευμένου μουσείου με σαφή εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Το μουσείο αυτό εγκαινιάστηκε το 1991, στο κτίριο των αποθηκών του παλαιού Σιδηροδρομικού Σταθμού Ναυπλίου. Από τότε μέχρι σήμερα αποτελεί χώρο εκπαίδευσης και δημιουργίας, πόλο έλξης και σημείο αναφοράς για την περιοχή.⁴⁸

Το ενδιαφέρον των αρχαιολογικών μουσείων για τα εκπαιδευτικά προγράμματα εκδηλώνεται αργότερα, με πρωτοπόρο το Νομισματικό Μουσείο της Αθήνας⁴⁹, το

---

⁴⁶ Γκαζή, Α. & Νούσια, Τ. (2003). *Αρχαιολογία στον Ελληνικό Χώρο*. Πάτρα: ΕΑΠ, σελ. 185.

⁴⁷ Ζάχου- Καλκούνου, Π. (2006). *ICOM και Μουσειοπαιδαγωγική*. Επιστημονικό διήμερο Πανεπιστημίου Κρήτης «Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.», Ρέθυμνο, σελ. 2-3.

⁴⁸ Χατζηνικολάου, Τ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ.103.

⁴⁹ Ζάχου- Καλκούνου, Π. (2006). *ICOM και Μουσειοπαιδαγωγική*. Επιστημονικό διήμερο Πανεπιστημίου Κρήτης «Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.», Ρέθυμνο, σελ. 2-3.

1984.⁵⁰ Πρέπει επίσης, να επισημάνουμε και τη δραστηριότητα του Εκπαιδευτικού Τμήματος του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης που εγκαινιάστηκε το 1986.⁵¹

Το 1995-1996, το πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ “Εκπαίδευση και Πολιτισμός”, αλλάζει την εκπαιδευτική πολιτική στα σχολεία και συνδέει ακόμα περισσότερο το μουσείο με το σχολείο. Η πειραματική εφαρμογή του προγράμματος ολοκληρώθηκε το 2002. Το 2003 εγκαινιάζεται η πιλοτική γενίκευσή του, στο Νομό Χανίων, με σκοπό να επεκταθεί εν συνεχεία σε όλη την Ελλάδα. Παράλληλα, το Ελληνικό Τμήμα του I.C.O.M θα συμβάλλει στη δημιουργία ενός σημαντικού εκπαιδευτικού προγράμματος, σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού με θέμα “ Το Σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο”. Το Πρόγραμμα αυτό έχει συμπεριληφθεί στις επιμέρους δράσεις του προγράμματος “ΜΕΛΙΝΑ”⁵²

Χάριν στις πρωτοβουλίες του Ελληνικού Τμήματος του I.C.O.M., το οποίο έφερε γύρω από ένα τραπέζι διαλόγου μουσεια, δημόσια και ιδιωτικά, καθώς και άλλους φορείς που ενδιαφέρονταν να οργανώσουν εκπαιδευτικά προγράμματα για την πολιτιστική κληρονομιά και τη σύγχρονη τέχνη, προωθήθηκε ακόμη περισσότερο η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής στην χώρα. Πρώτο βήμα ήταν η δημιουργία μιας ομάδας εργασίας, η οποία λειτουργεί από το 1986 μέχρι σήμερα, με σκοπό την αλληλογνωριμία και την ανταλλαγή απόψεων για κοινά προβλήματα και προοπτικές.⁵³

Το πρώτο Σεμινάριο «Μουσείο – Σχολείο», με αποδέκτες σχολικούς συμβούλους πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ήταν η πρώτη προσπάθεια ενημέρωσης και προσέγγισης του διδακτικού κόσμου, που είχε όμως ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα: με συντονιστή το I.C.O.M. άρχισε η συνεργασία των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, ώστε να συνδεθούν μουσεια και σχολεία. Το 1990 οργανώθηκε στο

---

⁵⁰ Χατζηνικολάου, Τ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ.104.

⁵¹ Χατζηνικολάου, Τ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ.101-102.

⁵² Ζάχου- Καλκούνου, Π. (2006). *ICOM και Μουσειοπαιδαγωγική*. Επιστημονικό διήμερο Πανεπιστημίου Κρήτης «Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.», Ρέθυμνο, σελ. 2-3.

⁵³ Χατζηνικολάου, Τ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ.104.

Ναύπλιο το 1^ο Περιφερειακό Σεμινάριο «Μουσείο – Σχολείο» για τους εκπαιδευτικούς του Νομού Αργολίδας. Ακολούθησε το 2^ο Περιφερειακό Σεμινάριο στο Δίον του Νομού Πιερίας. Το 3^ο Σεμινάριο οργανώθηκε στην Πάτρα (1993), το 4^ο στα Ιωάννινα (1994), το 5^ο στην Καλαμάτα (1997) και το 6^ο στην Καβάλα (2002).⁵⁴

«Ο τομέας της μουσειοπαιδαγωγικής έχει ως αντικείμενο την επιστημονική διερεύνηση των παιδαγωγικών και μουσειολογικών αρχών και όρων που διέπουν την πολιτιστική και εκπαιδευτική πολιτική των μουσείων και που γενικότερα καθορίζουν το πλαίσιο για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που αποσκοπούν στην καλλιέργεια των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων, ανεξάρτητα από προέλευση, ικανότητες και ηλικία, δεξιότητες για πολύπλευρη δημιουργική αξιοποίηση του υλικού πολιτισμού, γενικότερα, και των μουσείων ειδικότερα. Η μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη διαμορφώνει το πλαίσιο για τον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό και την καλύτερη δυνατή εφαρμογή και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που διευκολύνουν διάφορες και διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και άτομα και, ειδικά, τα παιδιά και τους νέους να προσεγγίσουν, να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να αξιοποιούν δημιουργικά μουσειακούς και άλλους πολιτιστικούς χώρους, με σκοπό την καλλιέργεια κριτικής σκέψης και γνώσης αλλά και πολύπλευρων αισθητικών, συναισθηματικών, σωματικών και κοινωνικών παραστάσεων και κωδικών επικοινωνίας, με ευρύτερο σκοπό την προώθηση της παιδείας στην κοινωνία.»⁵⁵

Μια εναλλακτική μέθοδο επαφής και γνωριμίας με τα εκθέματα ενός μουσείου είναι και η δημιουργία εκπαιδευτικών μουσειοσκευών. Αρκετά μουσεία διαθέτουν μουσειοσκευές σε σχολεία. Πρόκειται για βαλίτσες ή μπαουλάκια με κατάλληλα υλικά που δανείζει για λίγες μέρες το μουσείο σε κάθε σχολείο, του οποίου ο εκπαιδευτικός θα τα ζητήσει. Περιέχουν συνήθως αντίγραφα των αντικειμένων του μουσείου, καθώς και εκπαιδευτικό υλικό όπως διαφάνειες, βιντεοταινίες, κασέτες, κείμενα και οδηγίες για τον εκπαιδευτικό που τον ενημερώνουν πως θα χρησιμοποιήσει το υλικό. Οι μουσειοσκευές

---

⁵⁴ Χατζηνικολάου, Γ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ.105.

⁵⁵ Νάκου, Ει. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος, σελ.183.

επιστρέφονται στο μουσείο μετά από λίγες μέρες και είναι στη διάθεση ενός άλλου σχολείου.

«Οι μουσειοσκευές ανάλογα με το θέμα που αναπτύσσουν, δίνουν στον εκπαιδευτικό το πλεονέκτημα να επιλέξει εκείνη τη μουσειοσκευή που το θέμα της είναι στα μέτρα της διδακτέας ύλης του, σε χρονική περίοδο που εκείνον τον εξυπηρετεί. Επίσης, μπορεί να ενημερωθεί από τις οδηγίες και να προσαρμόσει την παρουσίαση της μουσειοσκευής στις ανάγκες των μαθητών, στο περιβάλλον των παιδιών και τις συνθήκες που επικρατούν. Το υλικό της μουσειοσκευής είναι ιδιαίτερο εποπτικό μέσο, αλλά μπορεί να είναι και ένα πρώτο ερέθισμα για δραστηριότητες που θα προκαλέσουν τη δημιουργική τάση των παιδιών, αλλά θα βοηθήσουν και τον εκπαιδευτικό να επινοήσει νέες δραστηριότητες. Συχνά μια μουσειοσκευή μπορεί να λειτουργήσει ως πρώτη φάση προετοιμασίας για την επίσκεψη σε ένα μουσείο.»⁵⁶

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα των Μουσειοσκευών είναι ότι επιτρέπουν στο παιδί να έλθει σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα. Ταυτόχρονα, όμως, στόχος των Μουσειοσκευών, είναι η επαφή του παιδιού με αυτές να μην περιοριστεί απλώς στη θέαση του αντικειμένου και, εκτός της όρασης και ενδεχομένως της ακοής, όπως συνήθως γίνεται σε ένα μουσειακό χώρο, να χρησιμοποιηθούν και άλλες αισθήσεις, όπως η αφή. Με τον τρόπο αυτό, τα μουσειακά αντικείμενα, γίνονται περισσότερο οικεία ενώ ταυτόχρονα μαθητές, αλλά και εκπαιδευτικοί, μπορούν να έλθουν σε επαφή με το έκθεμα ακόμη και αν βρίσκονται εκτός μουσείου είτε για να προετοιμάσουν μια επιτόπου επίσκεψη είτε για να εξετάσουν όσα δεν πρόλαβαν να δουν από κοντά κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.⁵⁷

Κεφάλαιο 3^ο : Μεθοδολογία Έρευνας

3.1. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάλυση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τις στάσεις τους απέναντι στην αρχαιολογία. Για το λόγο αυτό

⁵⁶ Ζωγράφου-Γσαντάκη, Μ. (2000). *Μουσειακή Εκπαίδευση*. Γιαννιτσά: Υδρόγειος, σελ. 29-30.

⁵⁷ Ζούρος, Ν.Κ. (2005). *Γεω-περιβάλλον και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Γεωπάρακα*, Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικού Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Κόρινθος, σελ. 187.

κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο, ώστε, μέσα από την συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων, να είναι εφικτή η απάντηση των επόμενων ερευνητικών ερωτημάτων.

3.2. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας είναι τα εξής:

Ποιες είναι οι στάσεις του δείγματος απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία;

Ποιες είναι οι πηγές ενημέρωσης του δείγματος για την αρχαιολογία;

Ποιες είναι οι στάσεις του δείγματος απέναντι στην αρχαιολογική γνώση;

Ποιες είναι οι απόψεις και πρακτικές του δείγματος απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας;

Ποιοι είναι οι παράγοντες επηρεασμού των απόψεων των ερωτώμενων και με ποιον τρόπο επιδρούν;

3.3. Το δείγμα της έρευνας.

Το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από 178 άτομα που απασχολούνταν σε σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Λάρισας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συλλογή των δεδομένων ήταν μια σχετικά επίπονη διαδικασία, καθώς η αναζήτηση των εκπαιδευτικών ήταν χρονοβόρα. Αυτό τελικά είχε αρνητικό αντίκτυπο στο μέγεθος του δείγματος, το οποίο δεν έφτασε τον αρχικό στόχο των 200 συμμετοχών.

3.4. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με την επίβλεψη του επιβλέποντος καθηγητή και αποτελείται από 18 ερωτήσεις κλειστού τύπου, οι οποίες είναι χωρισμένες σε πέντε μέρη. Το πρώτο τμήμα αποτελείται από 3 ερωτήσεις, οι οποίες αναφέρονται στα

δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Το δεύτερο τμήμα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει 5 ερωτήσεις που διερευνούν τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία, ενώ το τρίτο μέρος περιλαμβάνει 2 ερωτήσεις σχετικά με τις πηγές ενημέρωσης των ερωτώμενων για την αρχαιολογία. Στο τέταρτο μέρος, που αποτελείται από 4 ερωτήσεις, διερευνώνται οι στάσεις απέναντι στην αρχαιολογική γνώση, ενώ στο πέμπτο και τελευταίο μέρος περιλαμβάνονται 4 ερωτήσεις σχετικές με θέματα που έχουν να κάνουν με τις απόψεις και τις πρακτικές των ατόμων του δείγματος απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας.

3.5. Στατιστικές μέθοδοι επεξεργασίας

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας διανεμήθηκε προσωπικά από τον ερευνητή στα άτομα που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας. Μετά την συλλογή τους και την κατάλληλη κωδικοποίηση τους, τα δεδομένα, εισήχθησαν στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS v.20.

Προκειμένου να παρατεθούν τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής, χρησιμοποιήθηκαν πίνακες και διαγράμματα, τα οποία περιείχαν απόλυτες και σχετικές συχνότητες, ενώ χρησιμοποιήθηκαν και μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις. Επιπλέον, στις ερωτήσεις που οι ερωτώμενοι είχαν δυνατότητα να επιλέξουν πέραν της μιας απάντησης, επιλέχτηκε να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα με την μορφή διαγραμμάτων μέσω των όρων, με την απαραίτητη εξήγηση της κάθε φορά χρησιμοποιούμενης κλίμακας Likert.

Επιπλέον, προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός επηρεασμού των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος, στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων, έγινε χρήση του t-test για ανεξάρτητα δείγματα, στις περιπτώσεις που η ανεξάρτητη μεταβλητή είχε δυο μόνο παράγοντες (επιλογές) και της μονοπαραγοντικής ανάλυσης διακύμανσης, στις περιπτώσεις που η ανεξάρτητη μεταβλητή είχε πέραν των δυο παραγόντων. Εξάλλου, σε αυτήν την περίπτωση έλαβε χώρα και η post hoc ανάλυση LSD. Τέλος, το επίπεδο

εμπιστοσύνης επιλέχθηκε να είναι το $\alpha=0,05$, όπως συνηθίζεται σε παρόμοιες κοινωνικές έρευνες.

Κεφάλαιο 4^ο : Τα αποτελέσματα της έρευνας

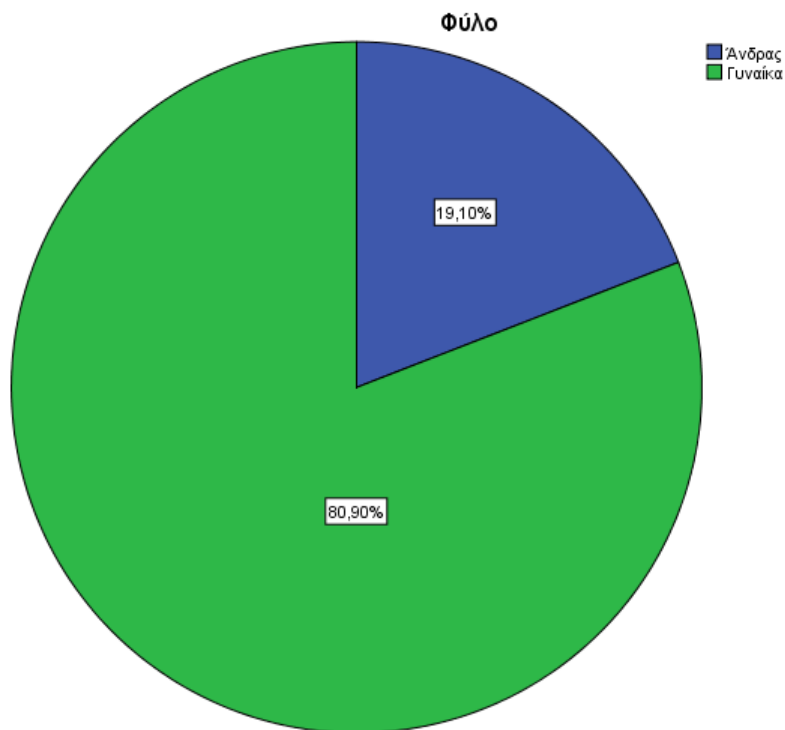
4.1. Περιγραφική στατιστική

4.1.1. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Η πρώτη ερώτηση του πρώτου μέρους του ερωτηματολογίου αφορούσε στο φύλο των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα οποία παρατίθενται αναλυτικά στην συνέχεια, στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν, η πλειοψηφία του δείγματος ήταν γυναίκες (σχεδόν 81%) και το υπόλοιπο 19% αποτελούνταν από άντρες.

Πίνακας 1. Φύλο

Ερώτηση 1	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
<i>Ανδρας</i>	34	19,1
<i>Γυναίκα</i>	144	80,9
<i>Σύνολο</i>	178	100

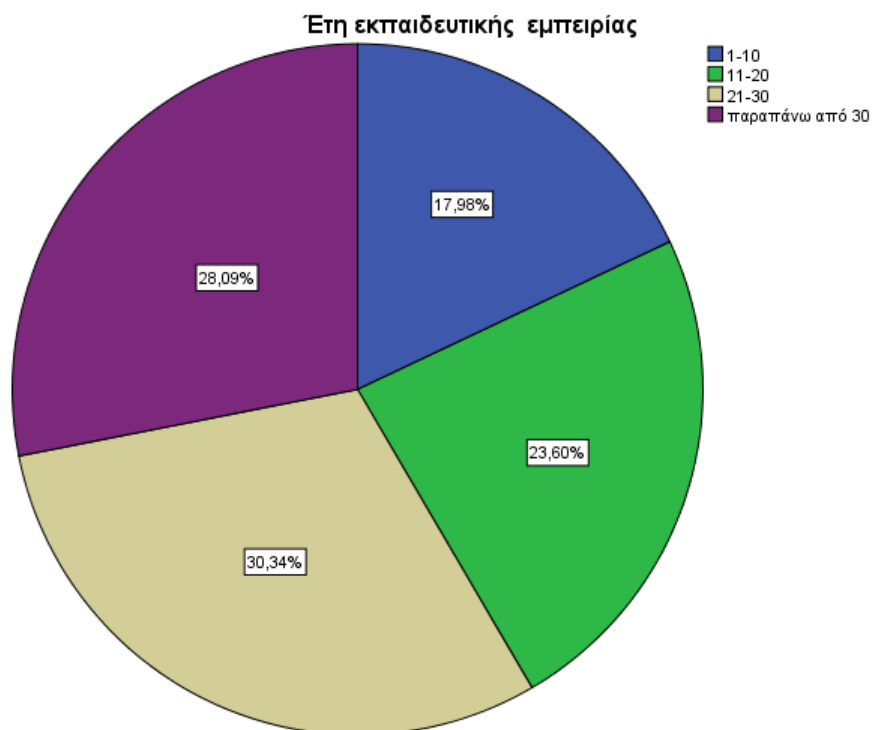

Διάγραμμα 1. Φύλο

Η δεύτερη ερώτηση του πρώτου μέρους του ερωτηματολογίου αφορούσε στα έτη εκπαιδευτικής εμπειρίας των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα οποία παρατίθενται αναλυτικά στην συνέχεια, στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν, στο δείγμα συναντώνται άτομα με όλα τα επίπεδα εμπειρίας, καθώς το 18% έχει εμπειρία μέχρι 10 έτη, το 24% έχει εμπειρία μέχρι 20 έτη, ενώ το υπόλοιπο σχεδόν 60% έχει εμπειρία μεγαλύτερη των 20 ετών.

Πίνακας 2. Έτη εκπαιδευτικής εμπειρίας

Ερώτηση 2	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
1-10	32	18,0
11-20	42	23,6
21-30	54	30,3
παραπάνω από 30	50	28,1
Σύνολο	178	100

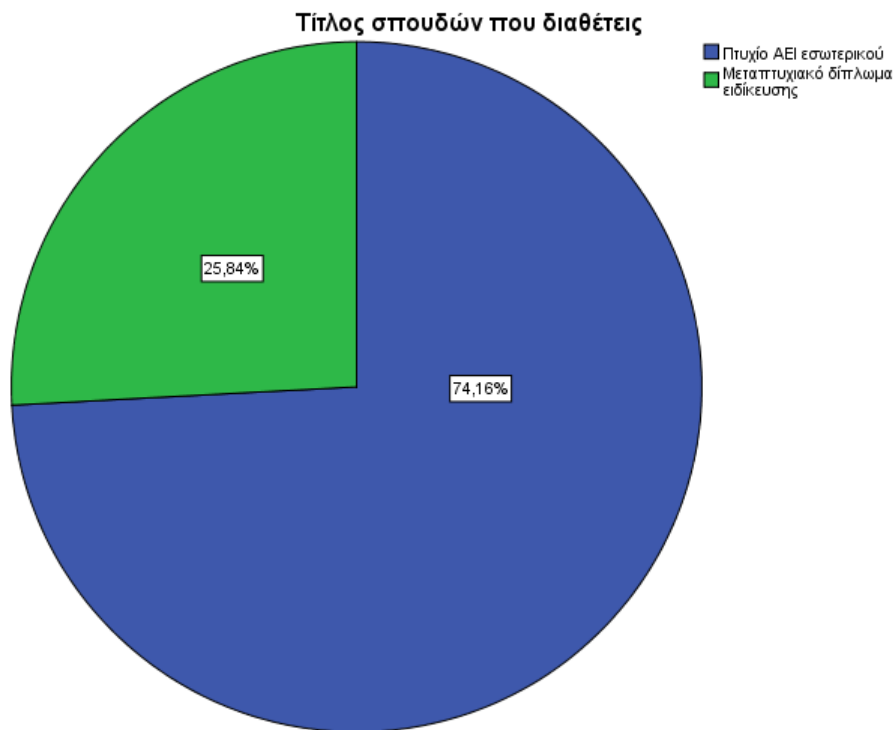

Διάγραμμα 2. Έτη εκπαιδευτικής εμπειρίας

Η τρίτη και τελευταία ερώτηση του πρώτου μέρους του ερωτηματολογίου αφορούσε στον τίτλο σπουδών των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα οποία παρατίθενται αναλυτικά στην συνέχεια, στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν, στο δείγμα συναντώνται μόνο άτομα με πτυχίο από κάποιο ΑΕΙ εσωτερικού σε ποσοστό 74% και κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης σε ποσοστό περίπου 26%.

Πίνακας 3. Τίτλος σπουδών που διαθέτεις

Ερώτηση 3	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Πτυχίο ΑΕΙ εσωτερικού	132	74,2
Μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης	46	25,8
<i>Σύνολο</i>	178	100

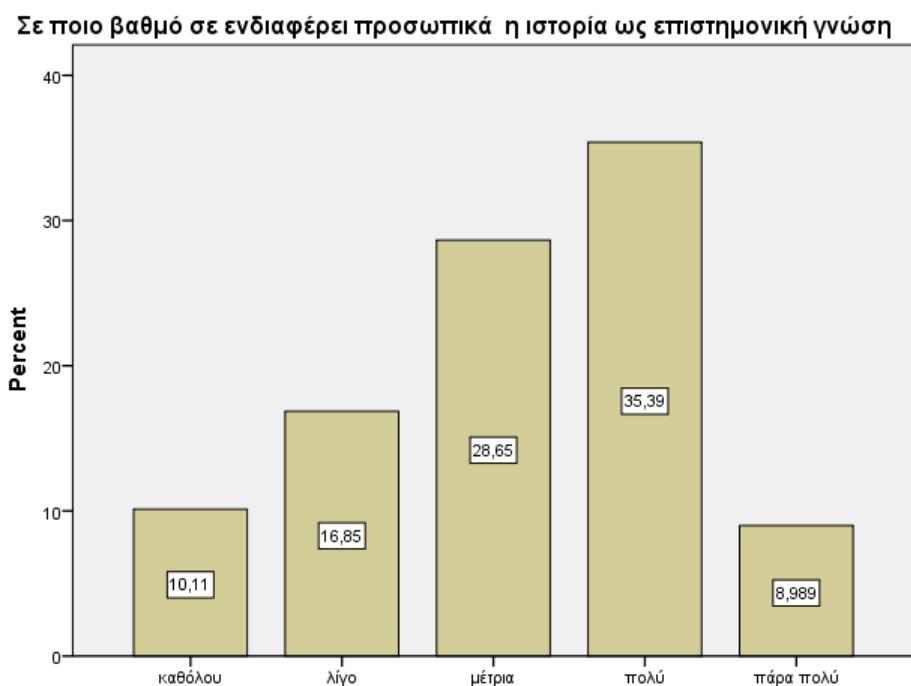
Διάγραμμα 3. Τίτλος σπουδών που διαθέτεις

4.1.2. Στάσεις απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία

Το δεύτερο τμήμα αποτελούνταν από πέντε ερωτήσεις που στόχο είχαν να προσδιορίσουν τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία. Η πρώτη από αυτές διερευνούσε τον βαθμό στον οποίο τα άτομα του δείγματος ενδιαφέρονται προσωπικά για την ιστορία, ως επιστημονική γνώση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία του δείγματος ενδιαφέρεται από μέτρια έως πάρα πολύ (αθροιστική σχετική συχνότητα 73%), όταν λίγο ή καθόλου ενδιαφέρεται για την ιστορία μόνο το 27% του δείγματος. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 4. Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά η ιστορία ως επιστημονική γνώση

Ερώτηση 4	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Καθόλου	18	10,1
Λίγο	30	16,9
Μέτρια	51	28,7
Πολύ	63	35,4
πάρα πολύ	16	9,0
<i>Σύνολο</i>	178	100

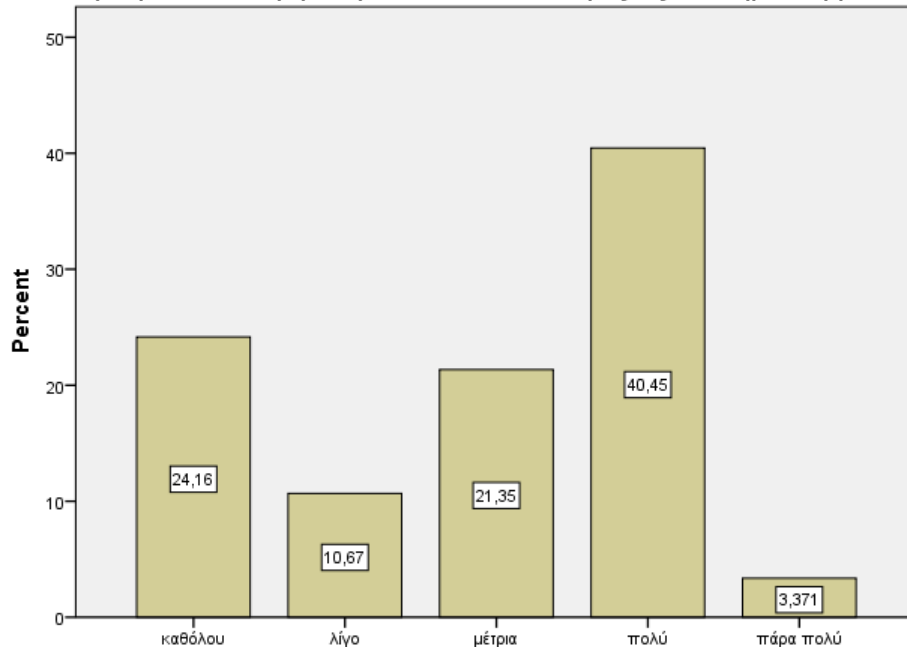
Διάγραμμα 4. Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά η ιστορία ως επιστημονική γνώση

Η δεύτερη από αυτές διερευνούσε τον βαθμό στον οποίο τα άτομα του δείγματος ενδιαφέρονται προσωπικά για πολιτισμό, ως επιστημονική γνώση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία του δείγματος ενδιαφέρεται από μέτρια έως πάρα πολύ (αθροιστική σχετική συχνότητα 64%), όταν λίγο ή καθόλου ενδιαφέρεται για την ιστορία το 36% του δείγματος. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 5. Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά ο πολιτισμός ως επιστημονική γνώση

Ερώτηση 5	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Καθόλου	43	24,2
Λίγο	19	10,7
Μέτρια	38	21,3
Πολύ	72	40,4
πάρα πολύ	6	3,4
Σύνολο	178	100

Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά ο πολιτισμός ως επιστημονική γνώση

Διάγραμμα 5. Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά ο πολιτισμός ως επιστημονική γνώση

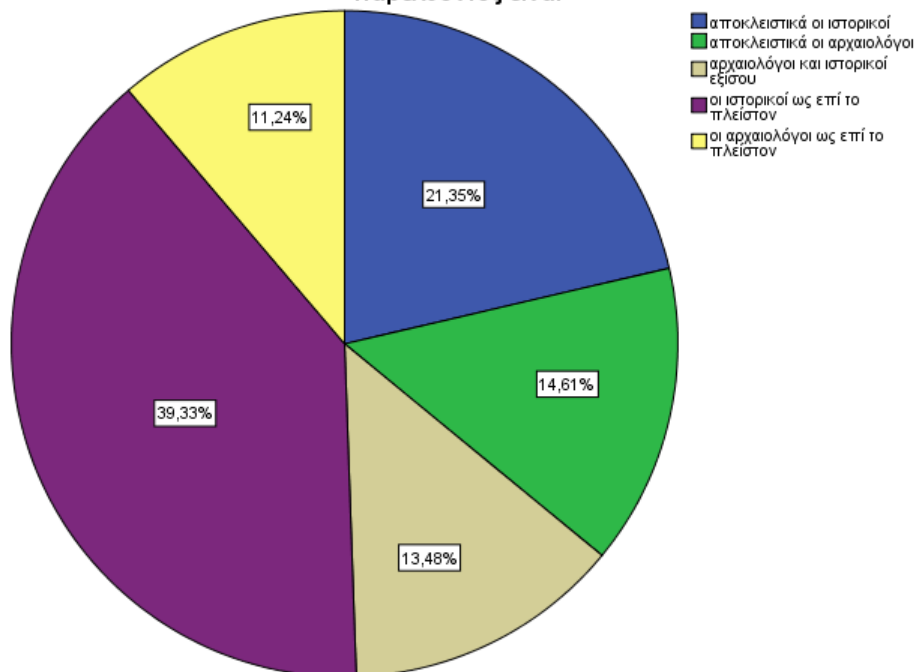
Η τρίτη από αυτές διερευνούσε την άποψη των ερωτώμενων, σχετικά με τον αρμόδιο κλάδο για την μελέτη και την ερμηνεία του παρελθόντος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το δείγμα σε ποσοστό 40% θεωρεί κατάλληλους επί το πλείστον τους ιστορικούς και αποκλειστικά αυτούς σε ποσοστό 21%. Αντίστοιχα, το δείγμα σε ποσοστό 11% θεωρεί κατάλληλους επί το πλείστον τους αρχαιολόγους και αποκλειστικά αυτούς σε ποσοστό 15%. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 6. Σύμφωνα με την άποψή σου αρμόδιοι για τη μελέτη και ερμηνεία του παρελθόντος είναι

Ερώτηση 6	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
αποκλειστικά οι ιστορικοί	38	21,3
αποκλειστικά οι αρχαιολόγοι	26	14,6
αρχαιολόγοι και ιστορικοί εξίσου	24	13,5
οι ιστορικοί ως επί το πλείστον	70	39,3
οι αρχαιολόγοι ως επί το πλείστον	20	11,2
Σύνολο	178	100

Σύμφωνα με την άποψή σου αρμόδιοι για τη μελέτη και ερμηνεία του παρελθόντος είναι

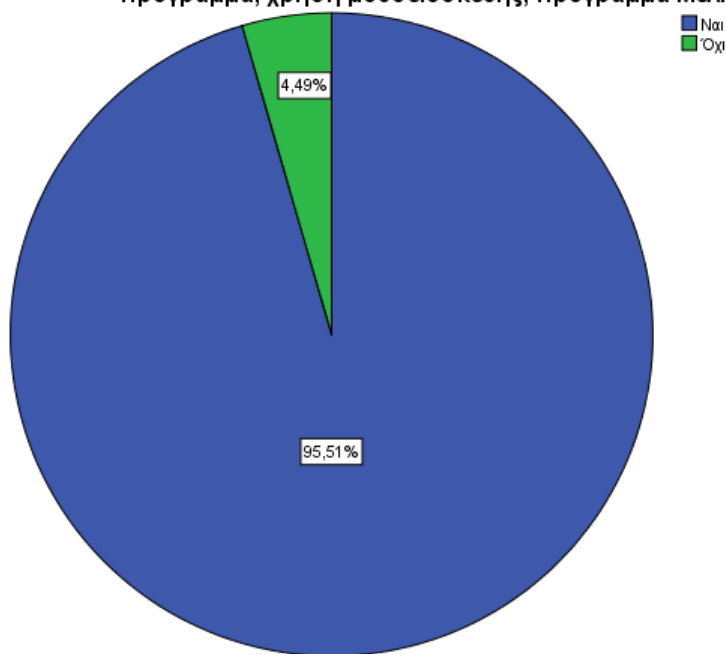
Διάγραμμα 6. Σύμφωνα με την άποψή σου αρμόδιοι για τη μελέτη και ερμηνεία του παρελθόντος είναι

Η επόμενη ερώτηση αποτελούνται από τρία μέρη. Το πρώτο αφορούσε το αν, ως ενεργοί εκπαιδευτικοί, τα άτομα του δείγματος είχαν συμμετάσχει σε κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα στο σχολείο, σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο με θέμα την αρχαιολογία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το δείγμα σε ποσοστό 95% απαντά καταφατικά και μόνο το 5% δίνει αρνητική απάντηση. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 7. Ως εν ενεργεία εκπαιδευτικός, έχεις συμμετάσχει σε κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα στο σχολείο, σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο με θέμα την αρχαιολογία;

Ερώτηση 7α	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ναι	170	95,5
Όχι	8	4,5
<i>Σύνολο</i>	178	100

έχεις συμμετάσχει σε κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα στο σχολείο, σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο με θέμα την αρχαιολογία (π.χ. εκπαιδευτικό πρόγραμμα, χρήση μουσειοσκευής, πρόγραμμα Μελίνα);

Διάγραμμα 7. Ως εν ενεργεία εκπαιδευτικός, έχεις συμμετάσχει σε κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα στο σχολείο, σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο με θέμα την αρχαιολογία;

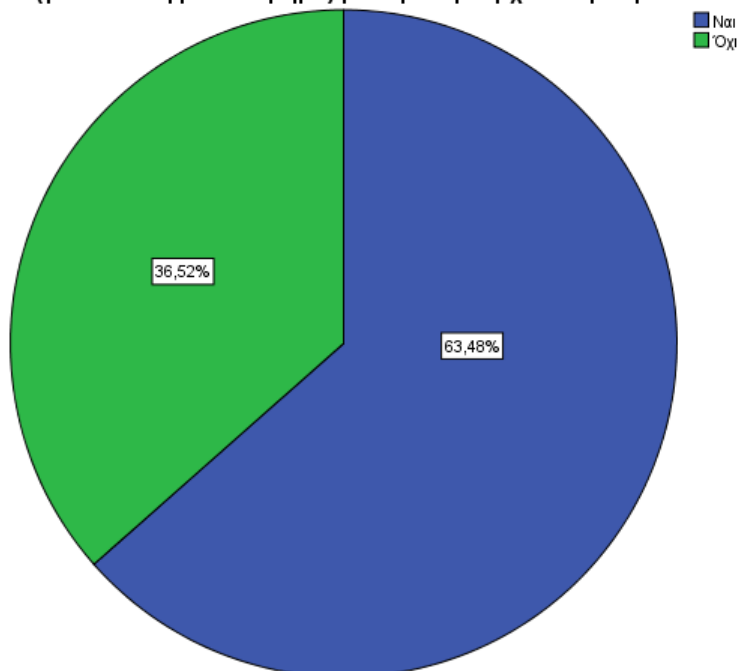
Το δεύτερο αφορούσε το αν, ως ενεργεία εκπαιδευτικοί, τα άτομα του δείγματος είχαν διαβάσει ή χρησιμοποιήσει στο μάθημα τους κάποιο παιδικό βιβλίο (γνώσεων ή

μυθιστόρημα) με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το δείγμα σε ποσοστό 64% απαντά καταφατικά και μόνο το 34% δίνει αρνητική απάντηση. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 8. Έχεις διαβάσει ή έχεις χρησιμοποιήσει στο μάθημα σου κάποιο παιδικό βιβλίο (γνώσεων ή μυθιστόρημα) με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό

Ερώτηση 7β	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ναι	113	63,5
Όχι	65	36,5
Σύνολο	178	100

Έχεις διαβάσει ή έχεις χρησιμοποιήσει στο μάθημα σου κάποιο παιδικό βιβλίο (γνώσεων ή μυθιστόρημα) με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό;

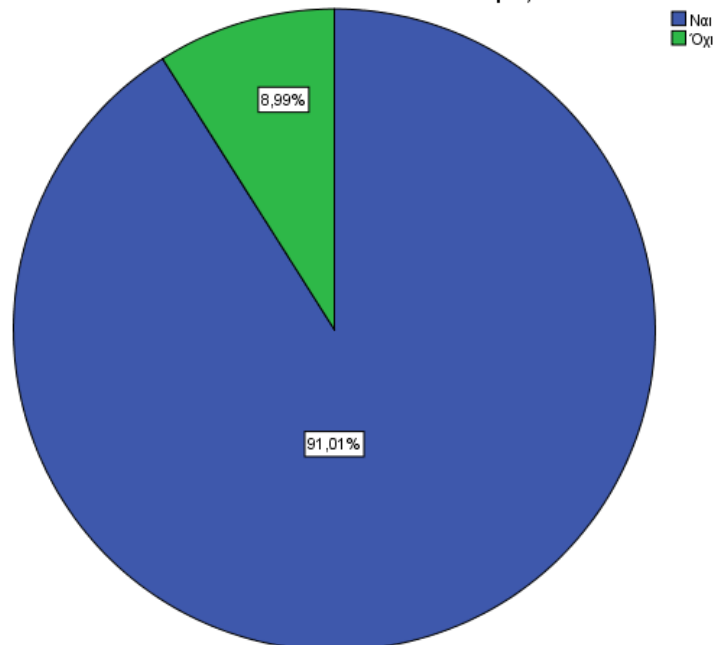
Διάγραμμα 8. Έχεις διαβάσει ή έχεις χρησιμοποιήσει στο μάθημα σου κάποιο παιδικό βιβλίο (γνώσεων ή μυθιστόρημα) με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό

Το τρίτο αφορούσε το αν, ως ενεργοί εκπαιδευτικοί, τα άτομα του δείγματος είχαν παρακολουθήσει τηλεοπτικές εκπομπές με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το δείγμα σε ποσοστό 91% απαντά καταφατικά και μόνο το 9% δίνει αρνητική απάντηση. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 9. Είχε παρακολουθήσει τηλεοπτικές εκπομπές με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό

Ερώτηση 7γ	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ναι	162	91,0
Όχι	16	9,0
<i>Σύνολο</i>	178	100

έχει παρακολουθήσει τηλεοπτικές εκπομπές με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό;

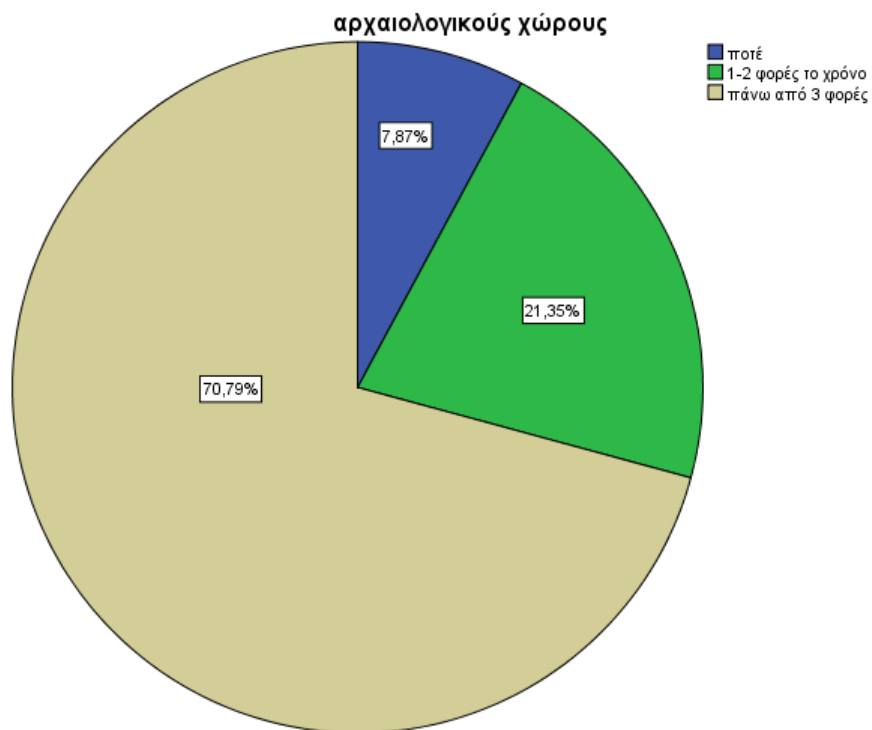

Διάγραμμα 9. Είχε παρακολουθήσει τηλεοπτικές εκπομπές με θέμα την αρχαιολογία ή τον υλικό πολιτισμό

Η τελευταία ερώτηση του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου περιελάμβανε επίσης τρία διαφορετικά τμήματα. Το πρώτο από αυτά διερευνούσε την συχνότητα και το πλαίσιο επίσκεψης των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, σε αρχαιολογικούς χώρους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάζονται στους επόμενους δυο πίνακες και τα αντίστοιχα διαγράμματα, μόνο το 8% του δείγματος δεν έχει επισκεφτεί ποτέ αρχαιολογικούς χώρους, ενώ η πλειοψηφία του 64% αυτών που απάντησαν καταφατικά, το έκαναν στα πλαίσια σχολικής δραστηριότητας.

Πίνακας 10. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι αρχαιολογικούς χώρους

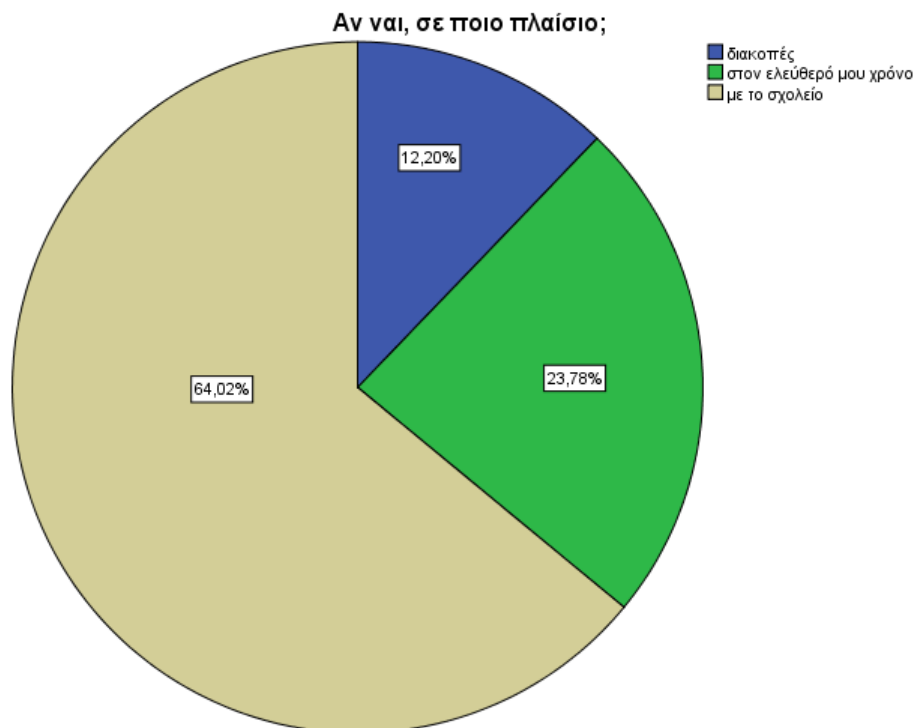
Ερώτηση 8α	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ποτέ	14	7,9
1-2 φορές το χρόνο	38	21,3
πάνω από 3 φορές	126	70,8
Σύνολο	178	100

Διάγραμμα 10. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι αρχαιολογικούς χώρους

Πίνακας 11. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

Ερώτηση 8α-2	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Διακοπές	20	12,2
στον ελεύθερό μου χρόνο	39	23,8
με το σχολείο	105	64,0
Σύνολο	164	100

Διάγραμμα 11. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

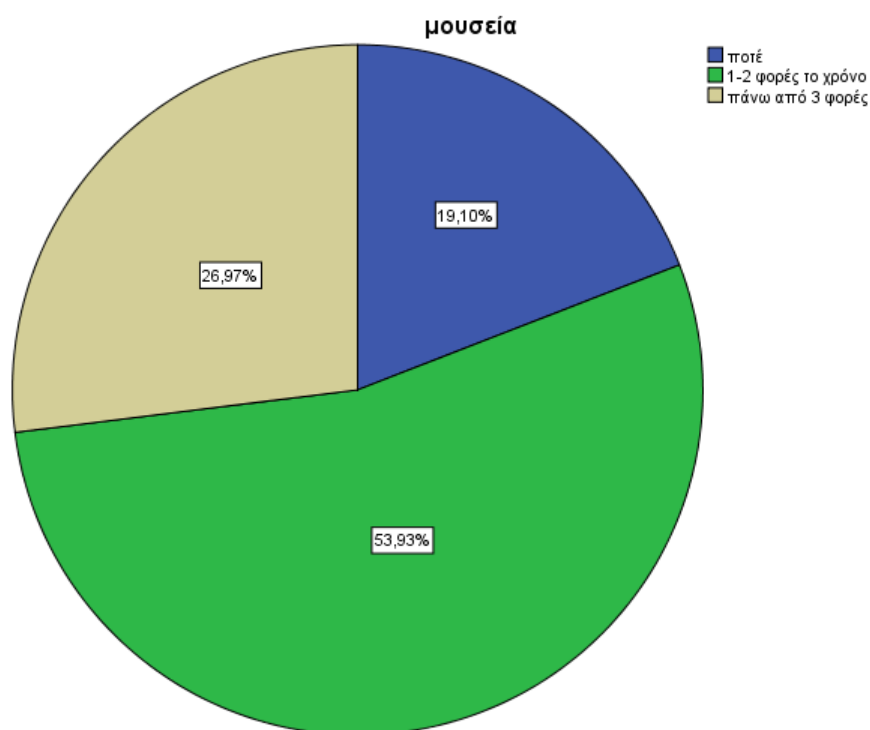
Το δεύτερο από αυτά διερευνούσε την συχνότητα και το πλαίσιο επίσκεψης των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, σε μουσεία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάζονται στους επόμενους δυο πίνακες και τα αντίστοιχα διαγράμματα, μόνο το 20% του δείγματος δεν έχει επισκεφτεί ποτέ μουσεία, ενώ η πλειοψηφία του 66% αυτών που απάντησαν καταφατικά, το έκαναν στα πλαίσια σχολικής δραστηριότητας.

Πίνακας 12. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι μουσεία

Ερώτηση 8β	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ποτέ	34	19,1
1-2 φορές το χρόνο	96	53,9

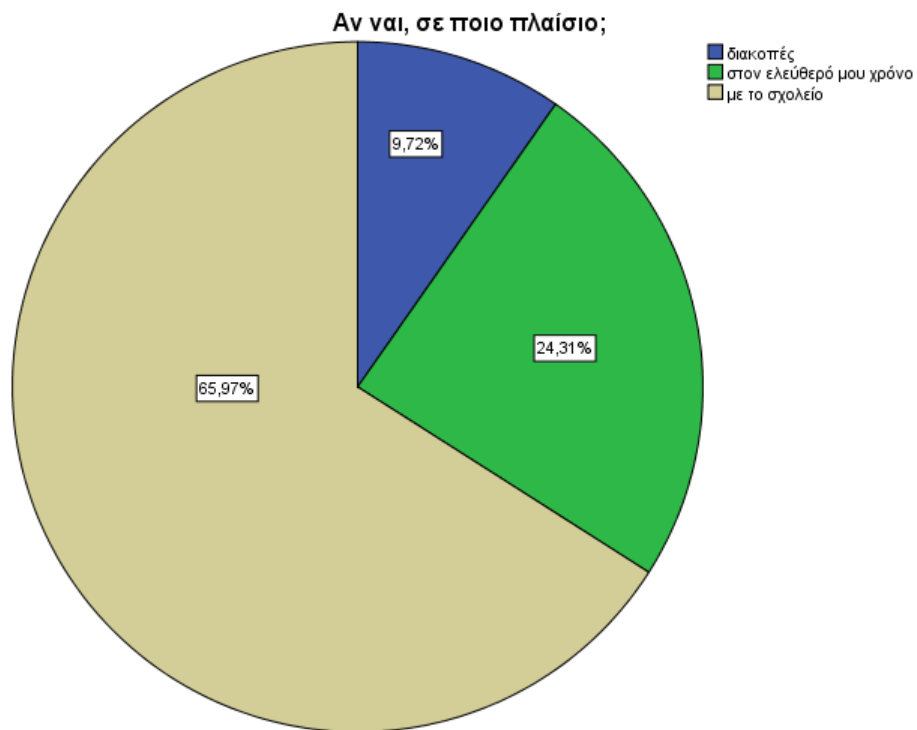
πάνω από 3 φορές	48	27,0
Σύνολο	178	100

Διάγραμμα 12. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι μουσεία

Πίνακας 13. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

Ερώτηση 8β-2	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Διακοπές	14	9,7
στον ελεύθερό μου χρόνο	35	24,3
με το σχολείο	95	66,0
Σύνολο	144	100

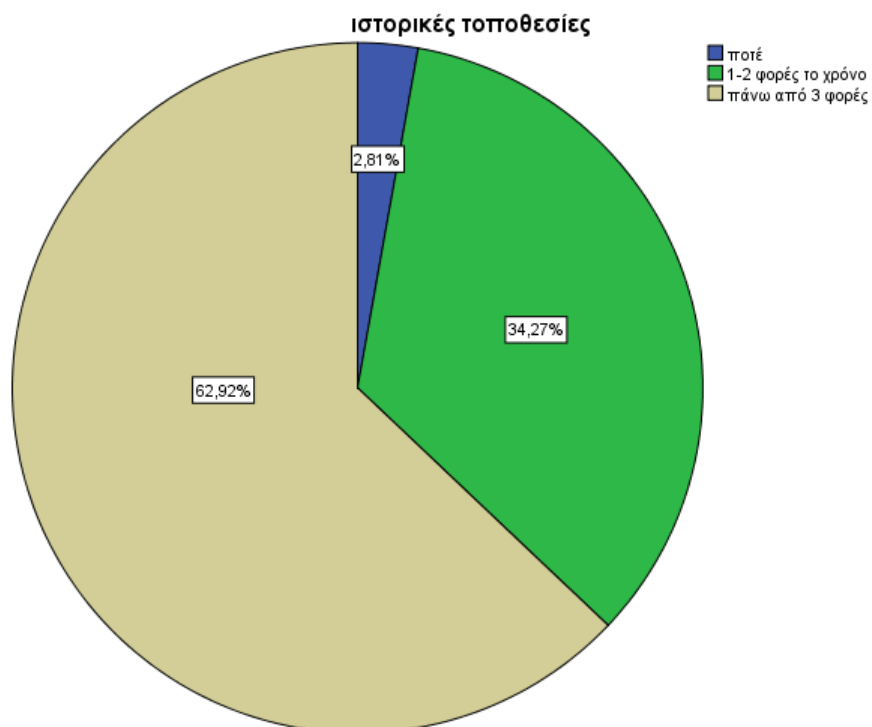

Διάγραμμα 13. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

Το τρίτο από αυτά διερευνούσε την συχνότητα και το πλαίσιο επίσκεψης των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, σε ιστορικές τοποθεσίες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που παρουσιάζονται στους επόμενους δυο πίνακες και τα αντίστοιχα διαγράμματα, μόνο το 3% του δείγματος δεν έχει επισκεφτεί ποτέ μουσεία, ενώ η πλειοψηφία του 62% αυτών που απάντησαν καταφατικά, το έκαναν στα πλαίσια σχολικής δραστηριότητας.

Πίνακας 14. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι ιστορικές τοποθεσίες

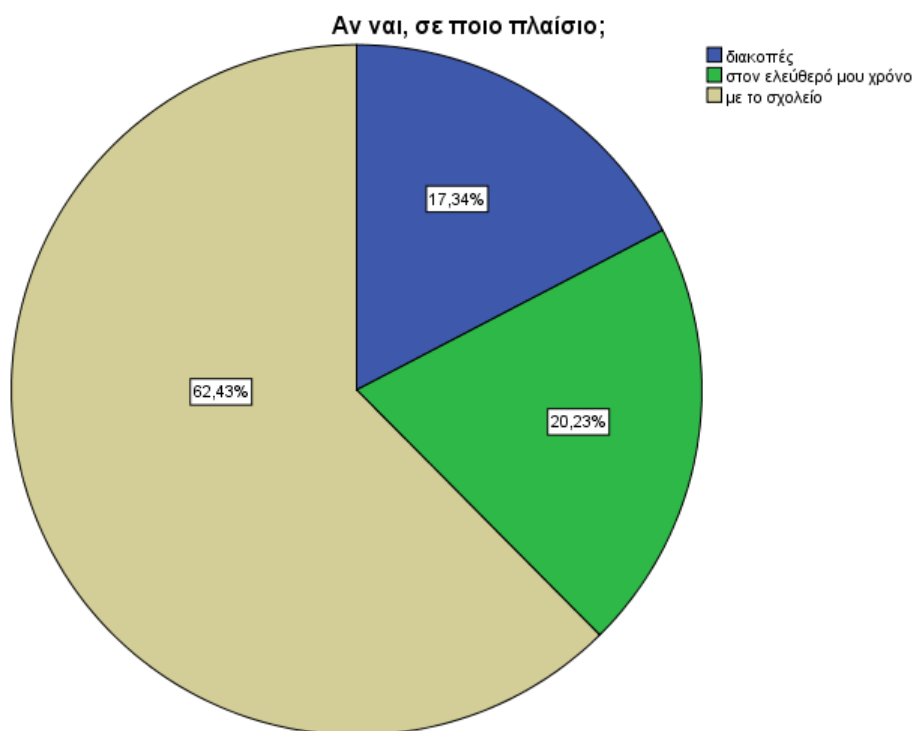
Ερώτηση 8γ	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ποτέ	5	2,8
1-2 φορές το χρόνο	61	34,3
πάνω από 3 φορές	112	62,9
<i>Σύνολο</i>	178	100

Διάγραμμα 14. Πόσες φορές το χρόνο επισκέπτεσαι ιστορικές τοποθεσίες

Πίνακας 15. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

Ερώτηση 8γ-2	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Διακοπές	30	17,3
στον ελεύθερό μου χρόνο	35	20,2
με το σχολείο	108	62,4
Σύνολο	173	100

Διάγραμμα 15. Αν ναι, σε ποιο πλαίσιο

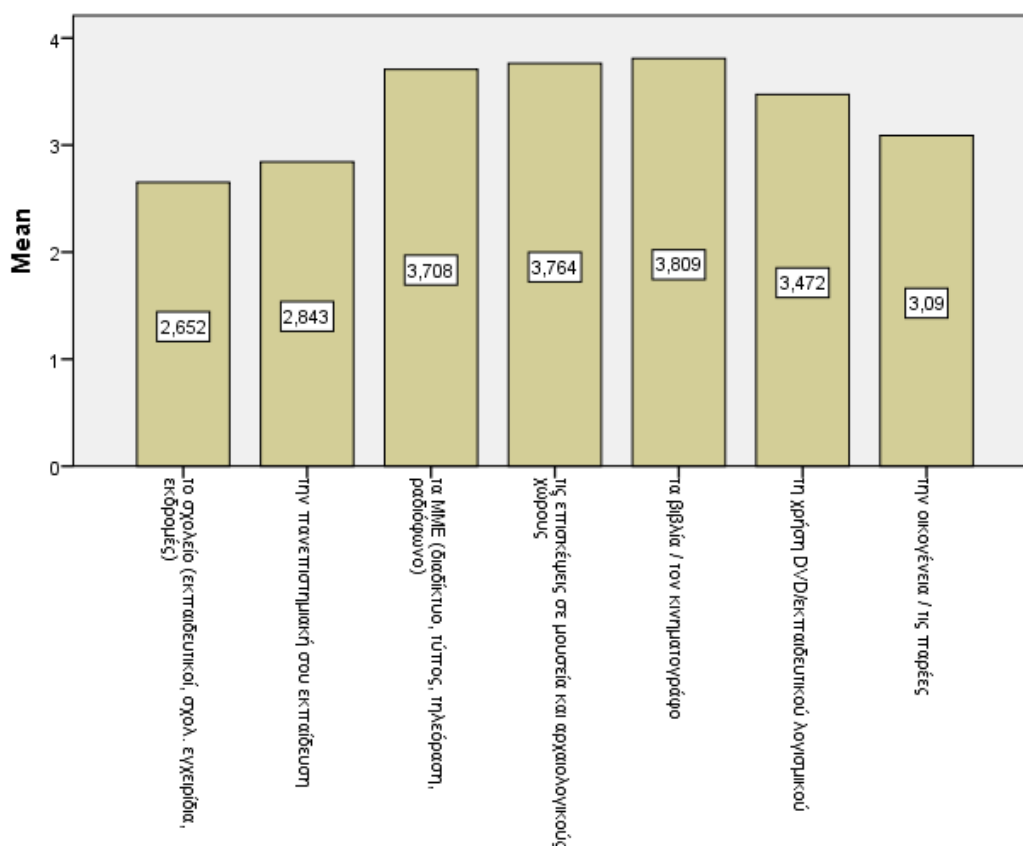
4.1.3. Πηγές ενημέρωσης

Το τρίτο τμήμα του ερωτηματολογίου αφορούσε στον προσδιορισμό των πηγών ενημέρωσης σχετικά με την αρχαιολογία, των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα και περιλάμβανε δύο ερωτήσεις. Η πρώτη από αυτές διερευνούσε τον βαθμό στον οποίο οι γνώσεις των ατόμων του δείγματος για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό προέρχονται από συγκεκριμένες πηγές. Σύμφωνα με τον συγκεντρωτικό πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί, τα άτομα του δείγματος περισσότερο ενημερώνονται από το σχολείο (μ.ο. 2,65, τ.α. 1,45) και την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση (μ.ο. 2,84, τ.α. 1,58) και ακολουθούν η οικογένεια (μ.ο. 3,09, τ.α. 1,46) και η χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού (μ.ο. 3,47, τ.α. 1,16). Σημειώνεται ότι η κλίμακα Likert που χρησιμοποιήθηκε στην ερώτηση αυτή ήταν η «1=πολύ – 5= καθόλου»

Πίνακας 16. Οι γνώσεις σου για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό προέρχονται από:

Ερώτηση 9	Μέσοι όροι	Τυπικές αποκλίσεις
το σχολείο (εκπαιδευτικοί, σχολ. εγχειρίδια, εκδρομές)	2,65	1,454
την πανεπιστημιακή σου εκπαίδευση	2,84	1,583
τα ΜΜΕ (διαδίκτυο, τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο)	3,71	1,241
τις επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους	3,76	1,289
τα βιβλία / τον κινηματογράφο	3,81	1,283
τη χρήση DVD/εκπαιδευτικού λογισμικού	3,47	1,160

την οικογένεια / τις παρέες	3,09	1,462
Σύνολο	178	100

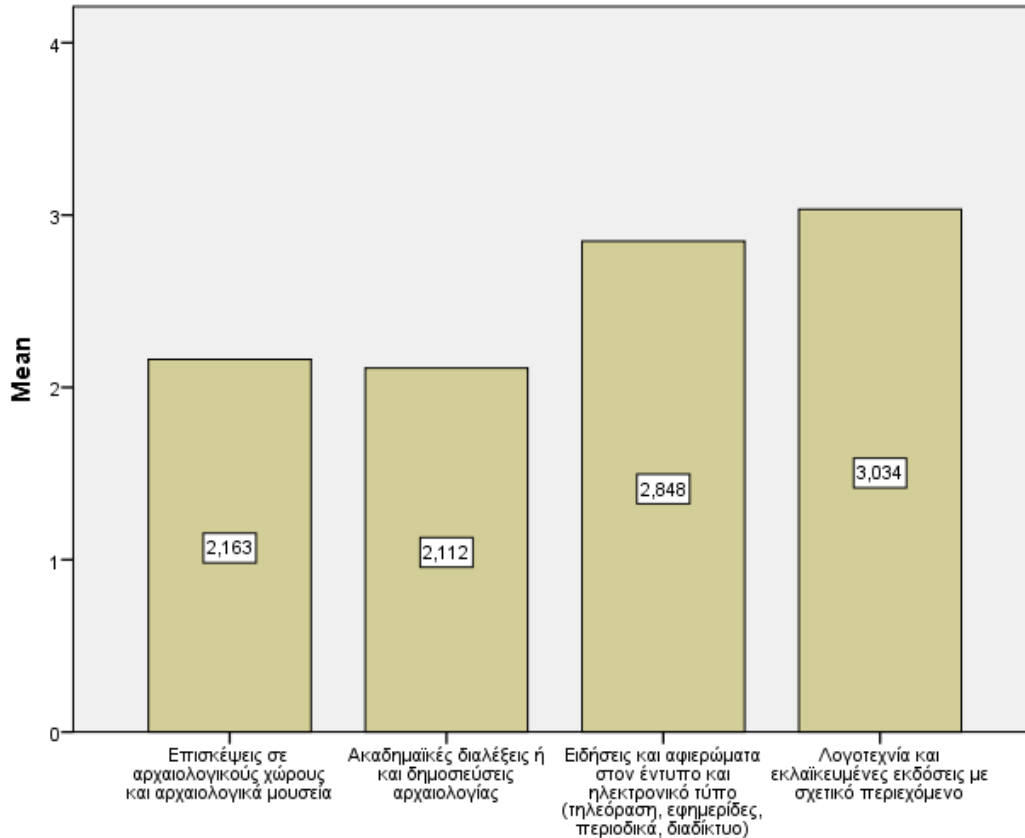
Διάγραμμα 16. Οι γνώσεις σου για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό προέρχονται από

Η δεύτερη από αυτές διερευνούσε το κατά πόσο συγκεκριμένες πηγές πληροφόρησης θεωρούνταν έγκυρες από τα άτομα του δείγματος. Σύμφωνα με τον συγκεντρωτικό πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί, τα άτομα του δείγματος θεωρούν περισσότερο έγκυρες τις ακαδημαϊκές διαλέξεις ή και τις δημοσιεύσεις αρχαιολογίας (μ.ο. 2,11, τ.α. 1,11) και τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία (μ.ο. 2,16, τ.α. 0,96) και λιγότερο τις ειδήσεις και τα αφιερώματα στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο (τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά,

διαδίκτυο) (μ.ο. 2,85, τ.α. 1,14) και τη λογοτεχνία και τις εκλαϊκευμένες εκδόσεις με σχετικό περιεχόμενο (μ.ο. 3,03, τ.α. 1,22). Σημειώνεται ότι και σε αυτήν την περίπτωση, η κλίμακα Likert που χρησιμοποιήθηκε στην ερώτηση αυτή ήταν η «1=πολύ – 5=καθόλου».

Πίνακας 17. Σημείωσε πόσο έγκυρες είναι για σένα οι παρακάτω πηγές πληροφόρησης για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό

Ερώτηση 10	Μέσοι όροι	Τυπικές αποκλίσεις
Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία	2,16	0,963
Ακαδημαϊκές διαλέξεις ή και δημοσιεύσεις αρχαιολογίας	2,11	1,124
Ειδήσεις και αφιερώματα στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο (τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά, διαδίκτυο)	2,85	1,142
Λογοτεχνία και εκλαϊκευμένες εκδόσεις με σχετικό περιεχόμενο	3,03	1,221
Σύνολο	178	100

Διάγραμμα 17. Σημείωσε πόσο έγκυρες είναι για σένα οι παρακάτω πηγές πληροφόρησης για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό

4.1.4. Στάσεις απέναντι στις αρχαιολογικές γνώσεις

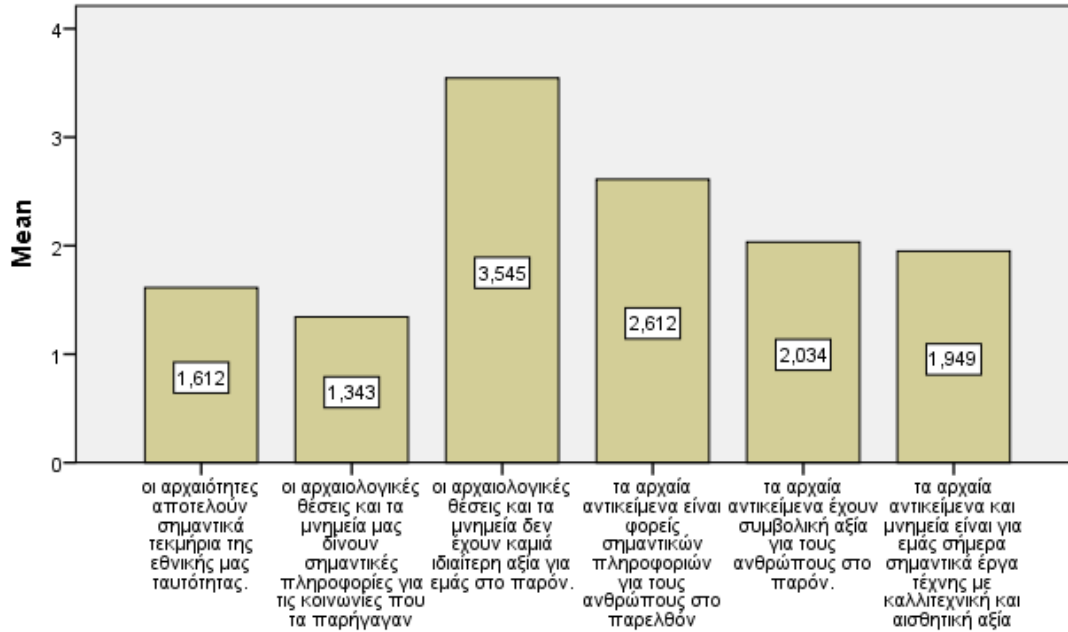
Το τέταρτο τμήμα του ερωτηματολογίου αφορούσε στον προσδιορισμό των στάσεων των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα απέναντι στις αρχαιολογικές γνώσεις και περιλάμβανε τέσσερις ερωτήσεις. Η πρώτη από αυτές διερευνούσε τον βαθμό συμφωνίας των ατόμων του δείγματος σε μια σειρά από προτάσεις. Σύμφωνα με τον συγκεντρωτικό πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα που ακολουθεί, τα άτομα του δείγματος συμφωνούν περισσότερο με το ότι οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τις κοινωνίες που τα παρήγαγαν (μ.ο. 1,34, τ.α. 0,48) και με το ότι οι αρχαιότητες αποτελούν σημαντικά τεκμήρια της εθνικής μας ταυτότητας (μ.ο. 1,61, τ.α. 0,88) και διαφωνούν περισσότερο με το ότι οι αρχαιολογικές θέσεις και τα

μνημεία δεν έχουν καμιά ιδιαίτερη αξία για εμάς στο παρόν (μ.ο. 3,54, τ.α. 1,28). Σημειώνεται ότι η κλίμακα Likert που χρησιμοποιήθηκε στην ερώτηση αυτή ήταν η «1=πολύ – 5= καθόλου»

Πίνακας 18. Σημείωσε τη συμφωνία – διαφωνία σου με τις παρακάτω απόψεις

Ερώτηση 11	Μέσοι όροι	Τυπικές αποκλίσεις
οι αρχαιότητες αποτελούν σημαντικά τεκμήρια της εθνικής μας ταυτότητας.	1,61	0,884
οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τις κοινωνίες που τα παρήγαγαν	1,34	0,476
οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία δεν έχουν καμιά ιδιαίτερη αξία για εμάς στο παρόν.	3,54	1,280
τα αρχαία αντικείμενα είναι φορείς σημαντικών πληροφοριών για τους ανθρώπους στο παρελθόν	2,61	1,423
τα αρχαία αντικείμενα έχουν συμβολική αξία για τους ανθρώπους στο παρόν.	2,03	1,183
τα αρχαία αντικείμενα και μνημεία είναι για εμάς σήμερα σημαντικά έργα τέχνης με καλλιτεχνική και αισθητική αξία	1,95	1,350
Σύνολο	178	

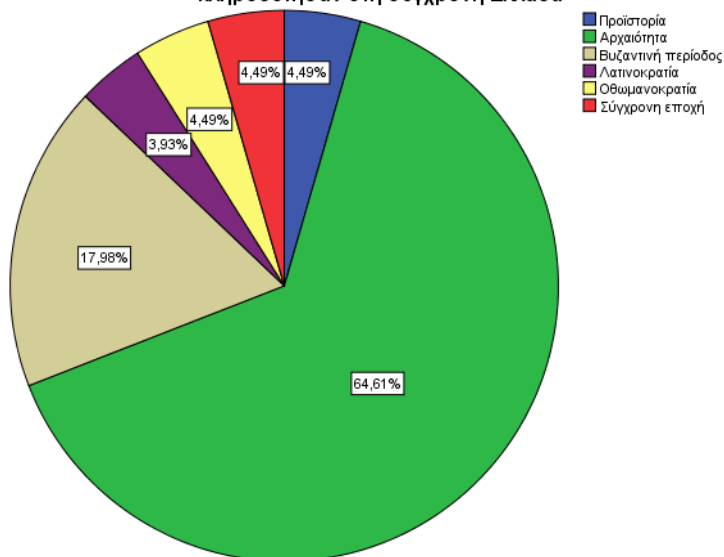
Διάγραμμα 18. Σημείωσε τη συμφωνία – διαφωνία σου με τις παρακάτω απόψεις

Η επόμενη ερώτηση διερευνούσε εκείνη την ιστορική περίοδο που τα άτομα του δείγματος θεωρούσαν ως πιο σημαντική σε σχέση με τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα αντικείμενα που κληροδότησε στη σύγχρονη Ελλάδα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το κυκλικό διάγραμμα που ακολουθούν, η συντριπτική πλειοψηφία του 65% του δείγματος θεωρεί την αρχαιότητα ως την πλέον σημαντική ιστορική περίοδο και ακολουθεί η βυζαντινή περίοδος με 18% .

Πίνακας 19. Από τις εποχές της ελληνικής ιστορίας σημείωσε ποια θεωρεί πιο σημαντική σε σχέση με τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα αντικείμενα που κληροδότησαν στη σύγχρονη Ελλάδα

Ερώτηση 12	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Προϊστορία	8	4,5
Αρχαιότητα	115	64,6
Βυζαντινή περίοδος	32	18,0
Λατινοκρατία	7	3,9
Οθωμανοκρατία	8	4,5
Σύγχρονη εποχή	8	4,5
Σύνολο	173	100

Από τις εποχές της ελληνικής ιστορίας σημείωσε ποια θεωρεί πιο σημαντική σε σχέση με τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα αντικείμενα που κληροδότησαν στη σύγχρονη Ελλάδα

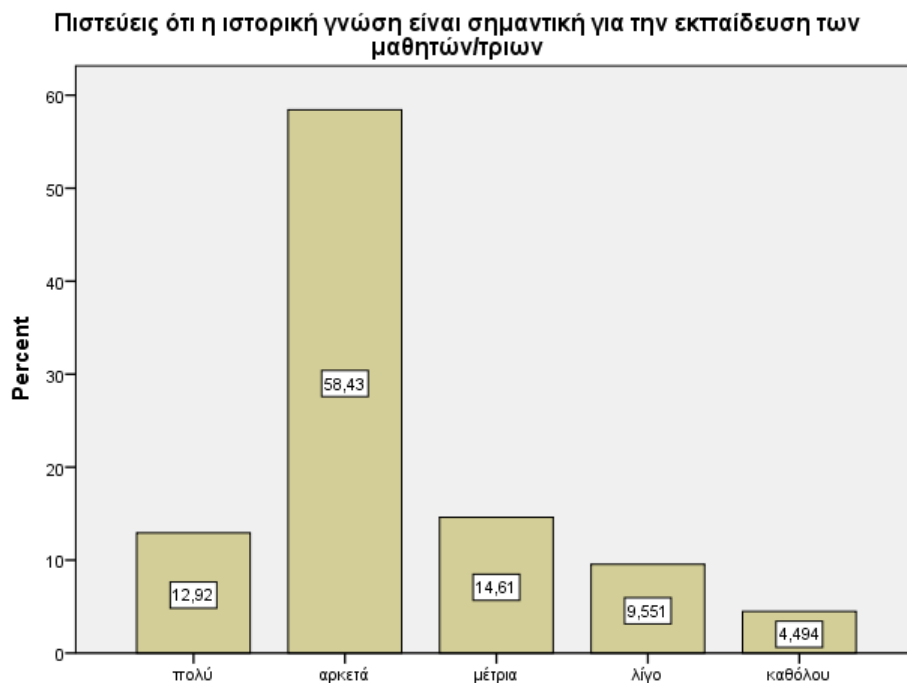

Διάγραμμα 19. Από τις εποχές της ελληνικής ιστορίας σημείωσε ποια θεωρεί πιο σημαντική σε σχέση με τα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα αντικείμενα που κληροδότησαν στη σύγχρονη Ελλάδα

Η επόμενη ερώτηση διερευνούσε τον βαθμό στον οποίο τα άτομα του δείγματος πιστεύουν ότι η ιστορική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν, η συντριπτική πλειοψηφία του 70% του δείγματος θεωρεί την ιστορική γνώση πολύ ή αρκετά σημαντική, όταν αντίθετη γνώμη έχει μόλις το 14% του δείγματος.

Πίνακας 20. Πιστεύεις ότι η ιστορική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων;:

Ερώτηση 13	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Πολύ	23	12,9
Αρκετά	104	58,4
Μέτρια	26	14,6
Λίγο	17	9,6
Καθόλου	8	4,5
Σύνολο	178	100

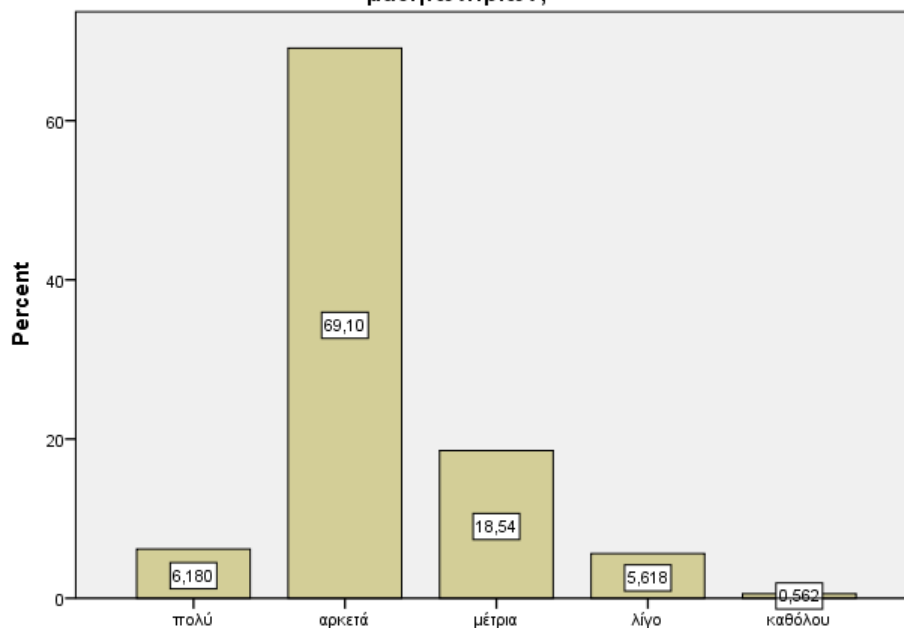
Διάγραμμα 20. Πιστεύεις ότι η ιστορική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων;:

Η τελευταία ερώτηση διερευνούσε τον βαθμό στον οποίο τα άτομα του δείγματος πιστεύουν ότι η αρχαιολογική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν, η συντριπτική πλειοψηφία του 77% του δείγματος θεωρεί την αρχαιολογική γνώση πολύ ή αρκετά σημαντική, όταν αντίθετη γνώμη έχει μόλις το 6% του δείγματος.

Πίνακας 21. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων;:

Ερώτηση 14	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
πολύ	11	6,2
αρκετά	123	69,1
μέτρια	33	18,5
λίγο	10	5,6
καθόλου	1	0,6
<i>Σύνολο</i>	178	100

Πιστεύεις ότι η αρχαιολογική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων;

Διάγραμμα 21. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογική γνώση είναι σημαντική για την εκπαίδευση των μαθητών/τριων;:

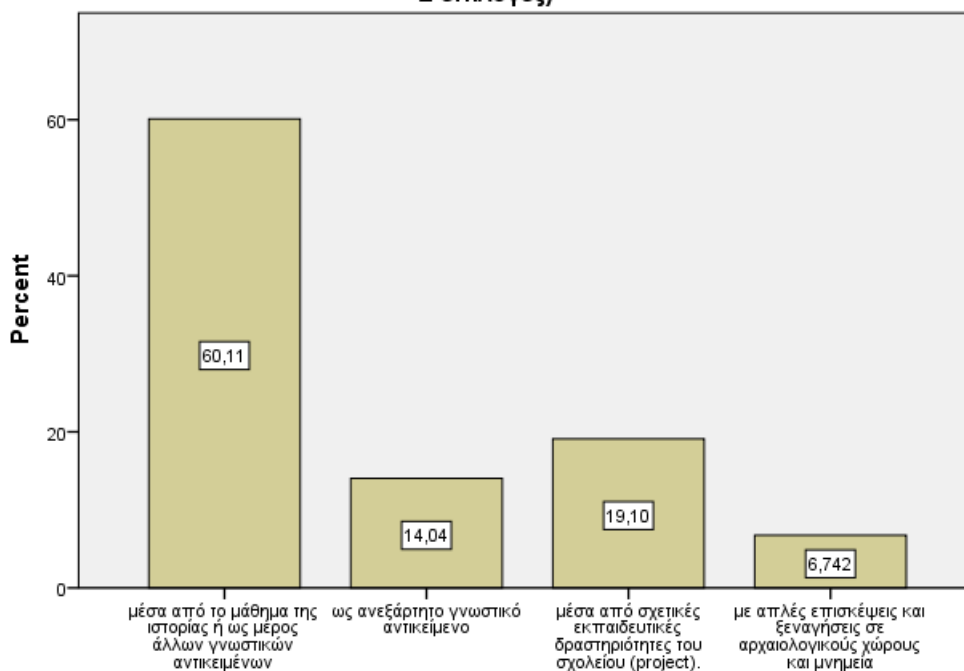
4.1.5. Απόψεις και πρακτικές απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας

Το πέμπτο και τελευταίο τμήμα του ερωτηματολογίου αφορούσε στον προσδιορισμό των απόψεων και των πρακτικών των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας και περιλάμβανε τέσσερις ερωτήσεις. Η πρώτη από αυτές διερευνούσε τις απόψεις των ατόμων του δείγματος σχετικά με τους τρόπους διδασκαλίας της αρχαιολογίας στο ελληνικό σχολείο. Καθώς δίνονται η δυνατότητα επιλογής μέχρι 2 απαντήσεων, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν ξεχωριστά οι πρώτες και ξεχωριστά οι δεύτερες επιλογές των ατόμων στους δύο πίνακες που ακολουθούν και στα αντίστοιχα διαγράμματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα άτομα του δείγματος στις πρώτες τους επιλογές τοποθετούν ως σημαντικότερη την επιλογή να διδάσκεται η αρχαιολογία μέσα από το μάθημα της ιστορίας ή ως μέρος άλλων γνωστικών αντικειμένων (60% του δείγματος) Αξίζει να σημειωθεί ότι και ακόμα και ως δεύτερη επιλογή, η δυνατότητα αυτή είναι η πλέον δημοφιλής με ποσοστό που ξεπερνά το 30%.

Πίνακας 22. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;

Ερώτηση 15α	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
μέσα από το μάθημα της ιστορίας ή ως μέρος άλλων γνωστικών αντικειμένων	107	60,1
ως ανεξάρτητο γνωστικό αντικείμενο	25	14,0
μέσα από σχετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες του σχολείου (project).	34	19,1
με απλές επισκέψεις και ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία	12	6,7
Σύνολο	178	100

Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;: (έως 2 επιλογές)

Διάγραμμα 22. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;

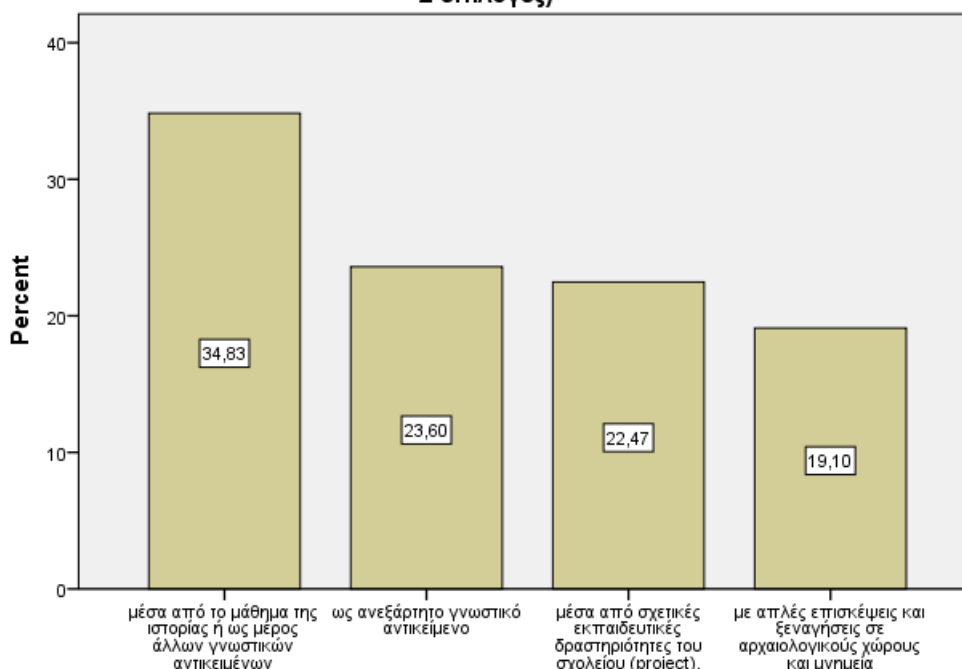
Πίνακας 23. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;

Ερώτηση 15β	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
μέσα από το μάθημα της ιστορίας ή ως μέρος άλλων γνωστικών αντικειμένων	62	34,8
ως ανεξάρτητο γνωστικό αντικείμενο	42	23,6
μέσα από σχετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες του σχολείου (project).	40	22,5
με απλές επισκέψεις και ξεναγήσεις σε	34	19,1

αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία		
Σύνολο	178	100

Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;: (έως 2 επιλογές)

Διάγραμμα 23. Πιστεύεις ότι η αρχαιολογία θα πρέπει να διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο;

Η δεύτερη από αυτές διερευνούσε τις απόψεις των ατόμων του δείγματος σχετικά με τους στόχους της διδασκαλίας της αρχαιολογίας στο ελληνικό σχολείο. Καθώς δίνονται η δυνατότητα επιλογής μέχρι 2 απαντήσεων και στην ερώτηση αυτή, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν ξεχωριστά οι πρώτες και ξεχωριστά οι δεύτερες επιλογές των ατόμων στους δύο πίνακες που ακολουθούν και στα αντίστοιχα διαγράμματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα άτομα του δείγματος παρουσιάζονται μοιρασμένα στις πρώτες επιλογές με πιο δημοφιλείς στόχους την καλλιέργεια της αισθητικής και του γούστου των μαθητών (22,5%), την ευρύτερη κατανόηση της ιστορίας ως ιστορίας του πολιτισμού (19,7%), την κατανόηση της υλικής διάστασης της ανθρώπινης ζωής στο

παρελθόν, άρα και στο παρόν (15,7%) και την ιστορική τεκμηρίωση σημαντικών εθνικών ζητημάτων (14,6%). Στην δεύτερη επιλογή, ξεχωρίζουν η ευρύτερη κατανόηση της ιστορίας ως ιστορίας του πολιτισμού με ποσοστό 27%, η διεπιστημονική/ διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων με ποσοστό 24,7% και η κατανόηση της υλικής διάστασης της ανθρώπινης ζωής στο παρελθόν, άρα και στο παρόν με ποσοστό 15,7%.

Πίνακας 24. Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στο σχολείο θα πρέπει να στοχεύει

Ερώτηση 16α	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
στην ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας των μαθητών	15	8,4
στην ευρύτερη κατανόηση της ιστορίας ως ιστορίας του πολιτισμού	35	19,7
στην καλλιέργεια της αισθητικής και του γούστου των μαθητών	40	22,5
στην κατανόηση της υλικής διάστασης της ανθρώπινης ζωής στο παρελθόν, άρα και στο παρόν	28	15,7
στην ιστορική τεκμηρίωση σημαντικών εθνικών ζητημάτων	26	14,6
στο θαυμασμό του μεγαλείου των προγόνων μας	16	9,0
στη διεπιστημονική / διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων	12	6,7
στην ευρύτερη πολιτισμική εκπαίδευση και κουλτούρα των μαθητών/τριών	6	3,4
Σύνολο	178	100

Διάγραμμα 24. Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στο σχολείο θα πρέπει να στοχεύει

Πίνακας 25. Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στο σχολείο θα πρέπει να στοχεύει

Ερώτηση 16β	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
στην ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας των μαθητών	10	5,6
στην ευρύτερη κατανόηση της ιστορίας ως ιστορίας του πολιτισμού	48	27,0
στην καλλιέργεια της αισθητικής και του γούστου των μαθητών	21	11,8
στην κατανόηση της υλικής διάστασης	28	15,7

της ανθρώπινης ζωής στο παρελθόν, άρα και στο παρόν		
στην ιστορική τεκμηρίωση σημαντικών εθνικών ζητημάτων	17	9,6
στο θαυμασμό του μεγαλείου των προγόνων μας	0	0
στη διεπιστημονική / διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων	44	24,7
στην ευρύτερη πολιτισμική εκπαίδευση και κουλτούρα των μαθητών/τριών	10	5,6
Σύνολο	178	100

Διάγραμμα 25. Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στο σχολείο θα πρέπει να στοχεύει

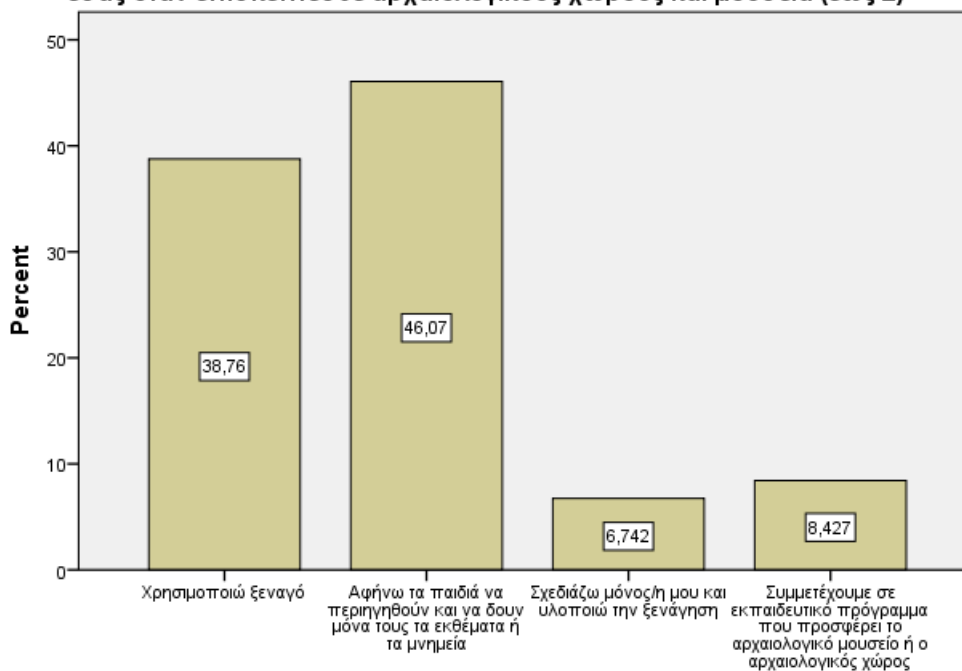
Η τρίτη από αυτές διερευνούσε τις πιο συνηθισμένες εκπαιδευτικές πρακτικές των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, που εφαρμόζουν όταν επισκέπτονται αρχαιολογικούς χώρους. Καθώς και σε αυτήν την περίπτωση δίδονταν η δυνατότητα επιλογής μέχρι 2 απαντήσεων, κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν ξεχωριστά οι πρώτες και ξεχωριστά οι δεύτερες επιλογές των ατόμων στους δύο πίνακες που ακολουθούν και στα αντίστοιχα διαγράμματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα άτομα του δείγματος παρουσιάζονται μοιρασμένα στις πρώτες επιλογές ανάμεσα στην χρήση ξεναγού (39%) και δυνατότητας ελεύθερης περιήγησης των παιδιών στο χώρο (46%), ενώ στις δεύτερες επιλογές, αυτές που αναφέρθηκαν επαναλαμβάνονται με ποσοστά 36% και 24% αντίστοιχα, ενώ η επιλογή συμμετοχής σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προσφέρει το αρχαιολογικό μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος λαμβάνει το 29% του δείγματος.

Πίνακας 26. Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία

Ερώτηση 17α	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Χρησιμοποιώ ξεναγό	69	38,8
Αφήνω τα παιδιά να περιηγηθούν και να δουν μόνα τους τα εκθέματα ή τα μνημεία	82	46,1
Σχεδιάζω μόνος/η μου και υλοποιώ την ξενάγηση	12	6,7
Συμμετέχουμε σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προσφέρει το αρχαιολογικό μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος	15	8,4

<i>Σύνολο</i>	178	100
---------------	-----	-----

Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία (έως 2)

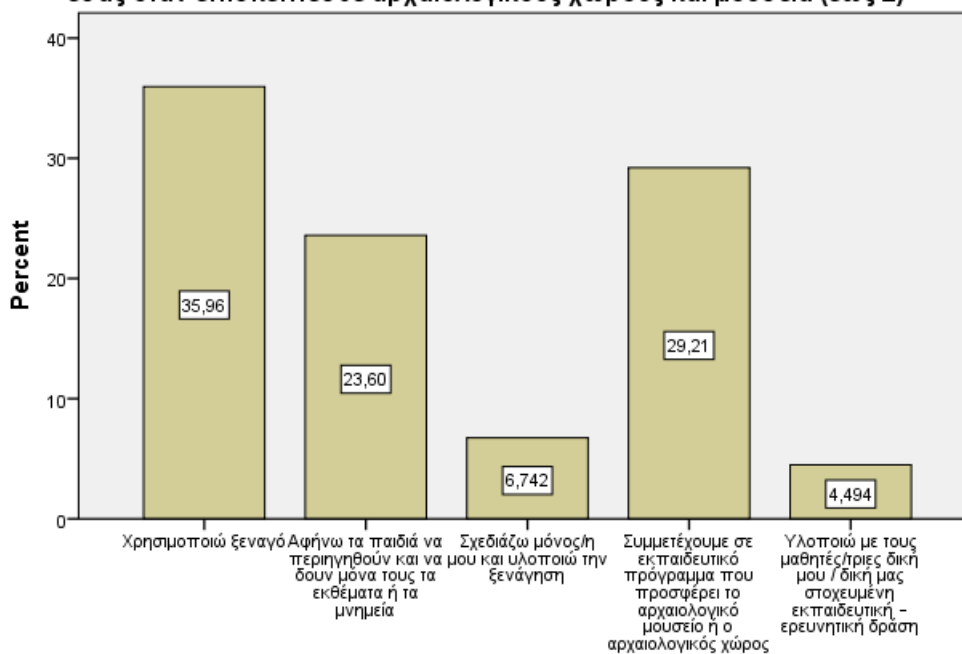
Διάγραμμα 26. Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία

Πίνακας 27. Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία

Ερώτηση 17β	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Χρησιμοποιώ ξεναγό	64	36,0
Αφήνω τα παιδιά να περιηγηθούν και να δουν μόνα τους τα εκθέματα ή τα μνημεία	42	23,6

Σχεδιάζω μόνος/η μου και υλοποιώ την ξενάγηση	12	6,7
Συμμετέχουμε σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προσφέρει το αρχαιολογικό μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος	52	29,2
Σύνολο	178	100

Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία (έως 2)

Διάγραμμα 27. Από τις παρακάτω εκπαιδευτικές πρακτικές, επιλέξτε τις πιο συνηθισμένες για εσάς όταν επισκέπτεσθε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία

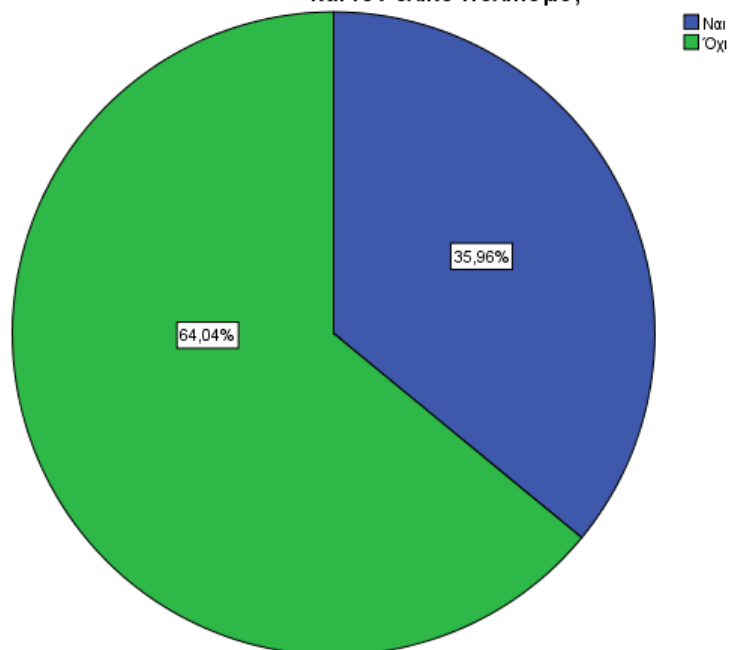
Η τελευταία ερώτηση διερευνούσε το αν τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν κατά το παρελθόν σχεδιάσει και υλοποιήσει με την τάξη σας κάποια εκπαιδευτική δράση, σχέδιο εργασίας (project) ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, μόνο το 34% του δείγματος απάντησε καταφατικά και από αυτό, τα περισσότερα άτομα είχαν σχεδιάσει τέτοιες δράσεις 3 φορές κατά το παρελθόν (ποσοστό 42% των ατόμων που απάντησαν καταφατικά).

Πίνακας 28. Έχετε σχεδιάσει και υλοποιήσει με την τάξη σας κάποια εκπαιδευτική δράση, σχέδιο εργασίας (project) ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό;

Ερώτηση 18	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
Ναι	64	36,0
Όχι	114	64,0
Σύνολο	178	100

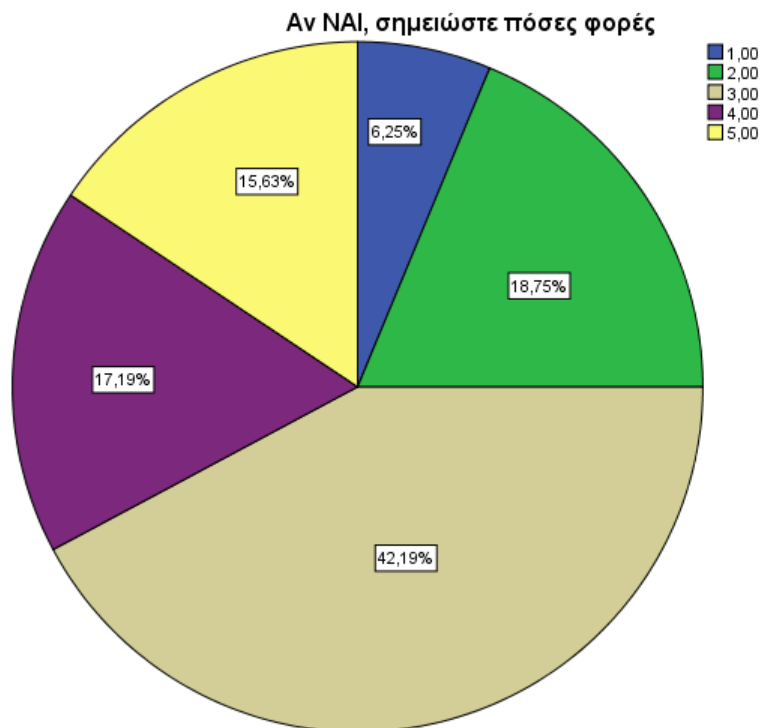
Έχετε σχεδιάσει και υλοποιήσει με την τάξη σας κάποια εκπαιδευτική δράση, σχέδιο εργασίας (project) ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό;

Διάγραμμα 28. Έχετε σχεδιάσει και υλοποιήσει με την τάξη σας κάποια εκπαιδευτική δράση, σχέδιο εργασίας (project) ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό;

Πίνακας 29. Αν ΝΑΙ, σημειώστε πόσες φορές

Ερώτηση 18	Συχνότητες	Σχετικές Συχνότητες
1	4	6,3
2	12	18,8
3	27	42,2
4	11	17,2
5	10	15,6
<i>Σύνολο</i>	64	100

Διάγραμμα 29. Αν ΝΑΙ, σημειώστε πόσες φορές

4.2. Επαγωγική στατιστική

4.2.1. Η επίδραση του φύλου

Το φύλο φαίνεται να παίζει στατιστικά σημαντικό ρόλο μόνο σε δυο από τις ερωτήσεις. Αναλυτικότερα, η μια αναφέρονταν στις πηγές ενημέρωσης και συγκεκριμένα, στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και στην οικογένεια των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, ως τέτοιες. Οι άντρες του δείγματος φαίνεται να στηρίζονται περισσότερο σε αυτές ως πηγές γνώσης για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό, σε σχέση με τις γυναίκες του δείγματος. Επιπρόσθετα, οι άντρες του δείγματος βρίσκουν περισσότερο έγκυρες ως πηγές πληροφόρησης, της επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία, σε σχέση με τις γυναίκες του δείγματος.

Πίνακας 30. Η στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων

Μεταβλητές	Αντρες:34		Γυναίκες:144		t	p
	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>		
την πανεπιστημιακή σου εκπαίδευση	2,00	1,206	3,04	1,599	-4,23	0,000
την οικογένεια / τις παρέες	2,53	1,482	3,22	1,431	-2,52	0,013
Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία	2,50	1,108	2,08	,912	2,04	0,048

4.2.2. Η επίδραση του επιπέδου μόρφωσης

Το επίπεδο μόρφωσης φαίνεται να παίζει στατιστικά σημαντικό ρόλο μόνο σε δυο από τις ερωτήσεις. Αναλυτικότερα, η μια αναφέρονταν στις στάσεις απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία και η δεύτερη στις πηγές ενημέρωσης. Τα άτομα με πτυχίο ΑΕΙ του δείγματος φαίνεται να στηρίζονται περισσότερο στις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία ως πηγές γνώσης για την αρχαιολογία και τον υλικό πολιτισμό, σε σχέση με τα άτομα που κατέχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα του δείγματος. Επιπρόσθετα, τα άτομα με πτυχίο ΑΕΙ του δείγματος φαίνεται να ενδιαφέρονται λιγότερο προσωπικά για την ιστορία ως επιστημονική γνώση, σε σχέση με τα υπόλοιπα άτομα του δείγματος. Θα πρέπει να δοθεί προσοχή σε αυτήν την περίπτωση στις διαφορετικές κλίμακες Likert που χρησιμοποιούνται στις δυο αυτές ερωτήσεις. Στην πρώτη ερώτηση του πίνακα, η κλίμακα είναι «1=καθόλου και 5 πάρα πολύ», ενώ στην

δεύτερη είναι «1=πολύ και 5 καθόλου». Έτσι, η ερμηνεία είναι κάθε φορά προσαρμοσμένη σε αυτές.

Πίνακας 31. Η στατιστικά σημαντική επίδραση του επιπέδου μόρφωσης στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων

Μεταβλητές	Πτυχίο:132		Μεταπτυχιακό:46		t	p
	M.O.	T.A.	M.O.	T.A.		
Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά ο πολιτισμός ως επιστημονική γνώση	2,75	1,384	3,26	,743	-2,38	0,002
τις επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους	3,65	1,331	4,09	1,112	-2,17	0,033

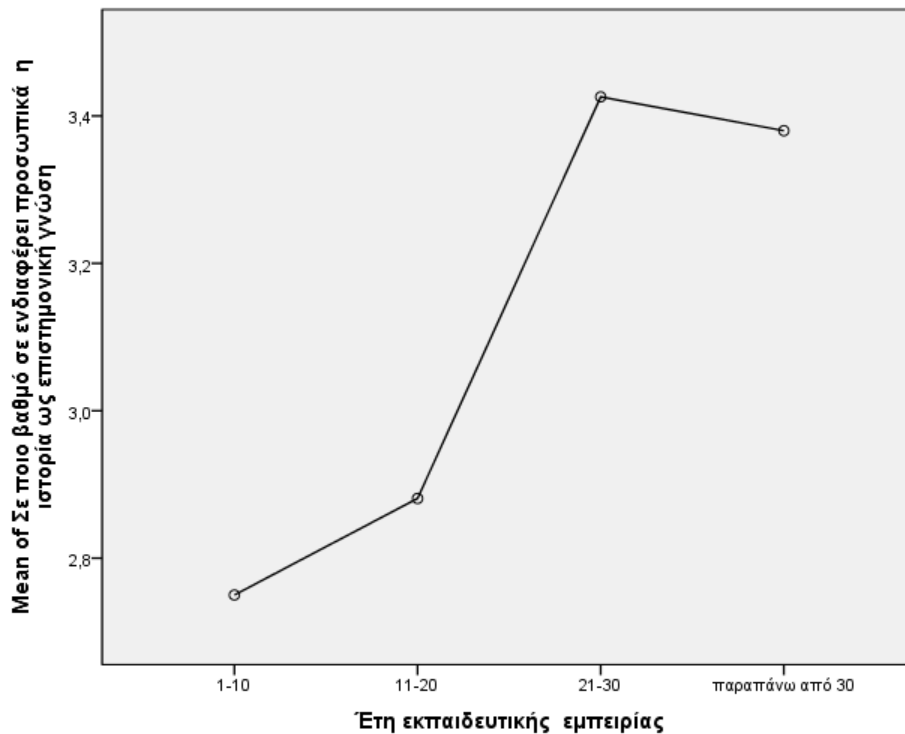
4.2.3 Η επίδραση των ετών προϋπηρεσίας

Αρχικά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα με την μικρότερη εμπειρία ενδιαφέρονται λιγότερο, σε σχέση με τα άτομα με εμπειρία 21-30 ετών. Από τα post – hoc tests που πραγματοποιήθηκαν επιπλέον, φαίνεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στα άτομα με την μικρότερη εμπειρία (μέχρι και 20 έτη) και τα άτομα με μεγαλύτερη εμπειρία από 30 έτη. Άρα, θα μπορούσε βάσιμα να υποστηριχτεί ότι τα άτομα με εμπειρία μέχρι 20 έτη δείχνουν μικρότερο ενδιαφέρον για την ιστορία από τα άτομα με μεγαλύτερη των 20 ετών εμπειρία.

Πίνακας 32. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων

<i>Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά η ιστορία ως επιστημονική γνώση</i>	Συχνότητες	Μέσοι όροι	Τυπικές Αποκλίσεις
1-10	32	2,75	1,244
11-20	42	2,88	,772
21-30	54	3,43	,690
παραπάνω από 30	50	3,38	1,510

$F(3, 174) = 4,124, P = 0,007 < 0,05$

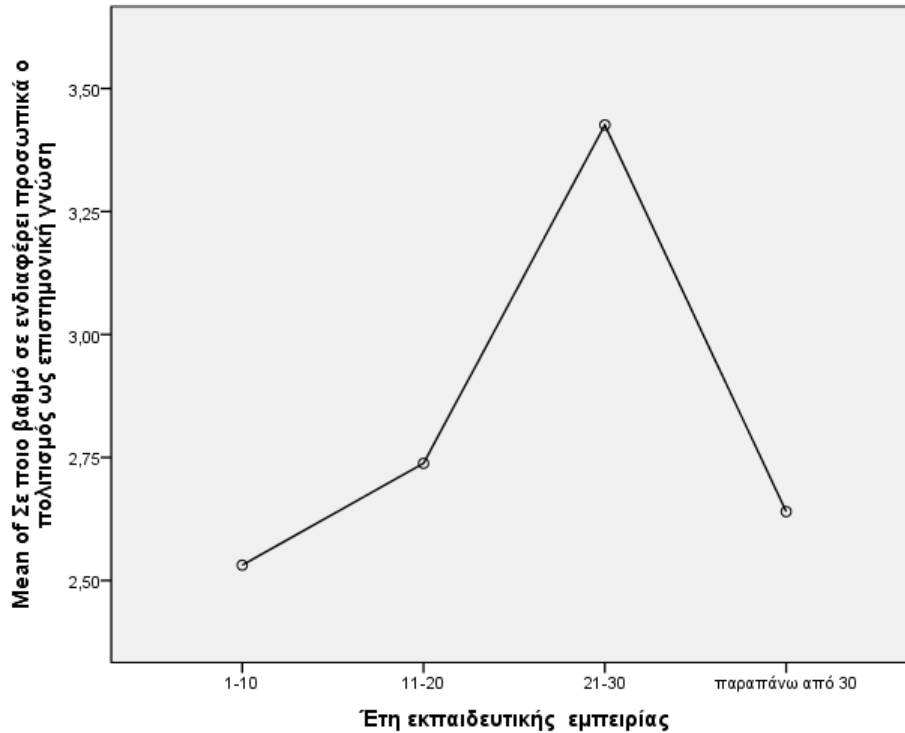
Διάγραμμα 30. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα με εμπειρία 21-30 ετών ενδιαφέρονται με στατιστικά σημαντικό τρόπο, σε μεγαλύτερο βαθμό για τον πολιτισμό ως επιστημονική γνώση, σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Πίνακας 33. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων II

<i>Σε ποιο βαθμό σε ενδιαφέρει προσωπικά ο πολιτισμός ως επιστημονική γνώση</i>	Συχνότητες	Μέσοι όροι	Τυπικές Αποκλίσεις
1-10	32	2,53	1,524
11-20	42	2,74	,964
21-30	54	3,43	,767
παραπάνω από 30	50	2,64	1,562

$$F(3, 174) = 5,273, P = 0,002 < 0,05$$

Διάγραμμα 31. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων II

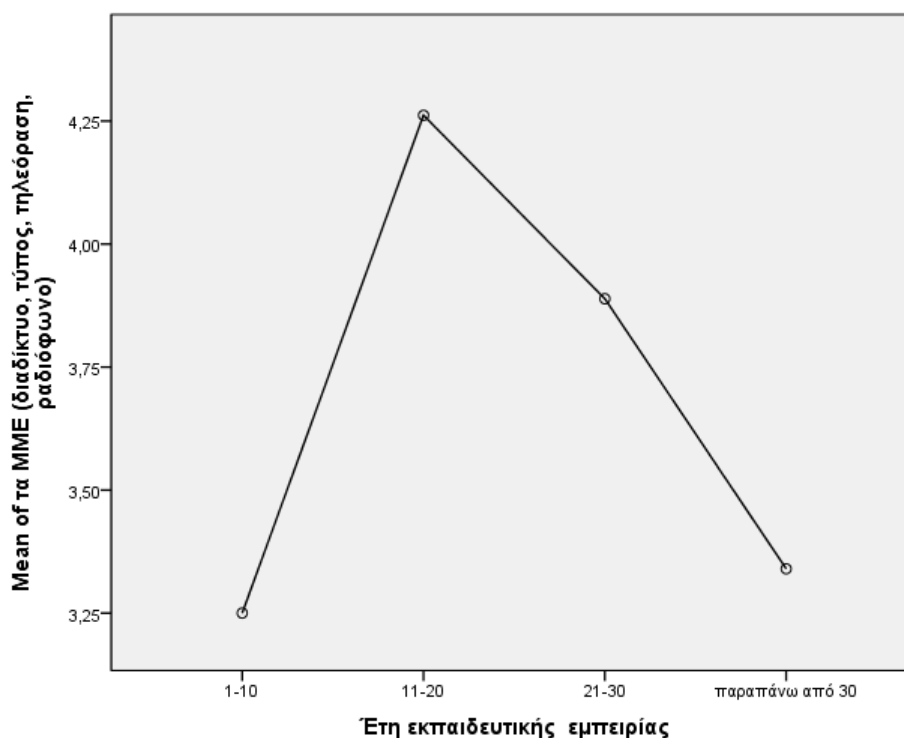
Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αναφορικά με τα ΜΜΕ ως πηγή ενημέρωσης για την αρχαιολογία, τα άτομα με την μικρότερη και την μεγαλύτερη εμπειρία (μικρότερη των 10 ετών και μεγαλύτερη των 30 ετών) έχουν γνώσεις που στηρίζονται περισσότερο σε αυτά, σε σχέση με τα άτομα με εμπειρία μεταξύ 10 και 30 ετών.

Πίνακας 34. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων III

τα ΜΜΕ (διαδίκτυο, τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο)	Συχνότητες	Μέσοι όροι	Τυπικές Αποκλίσεις
1-10	32	3,25	1,685

11-20	42	4,26	,701
21-30	54	3,89	1,003
παραπάνω από 30	50	3,34	1,303

$$F(3, 174) = 6,670, P = 0,000 < 0,05$$

Διάγραμμα 32. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων III

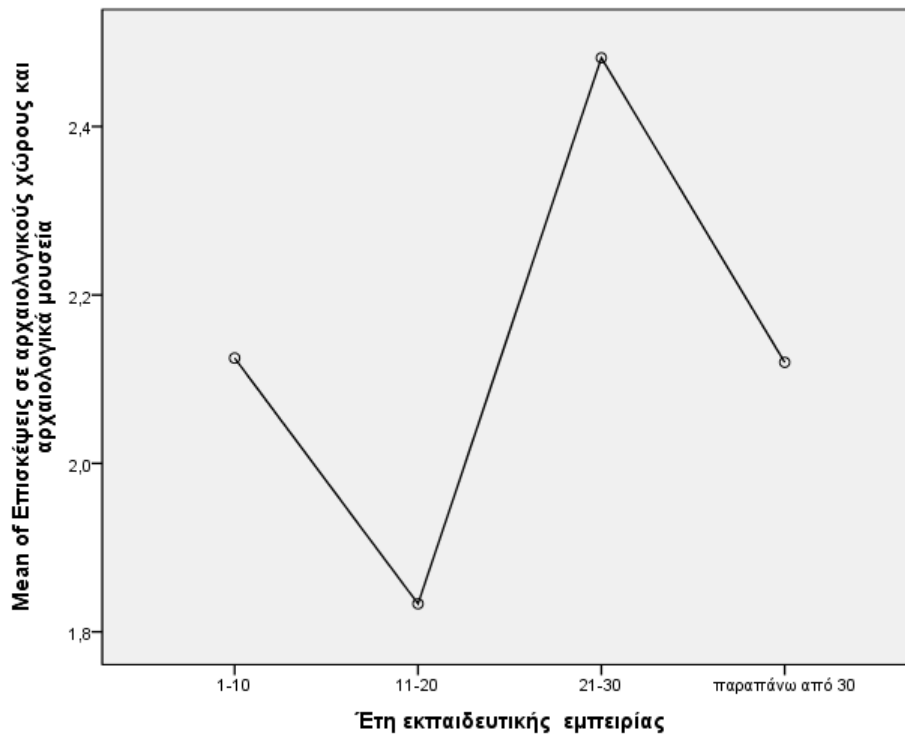
Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα με εμπειρία 11-20 ετών θεωρούν τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία περισσότερο έγκυρες πηγές πληροφόρησης σε σχέση με τα άτομα με εμπειρία 21-30 ετών.

Πίνακας 35. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων IV

<i>Επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαιολογικά μουσεία</i>	Συχνότητες	Μέσοι όροι	Τυπικές Αποκλίσεις
1-10	32	2,13	,871
11-20	42	1,83	,961
21-30	54	2,48	1,059
παραπάνω από 30	50	2,12	,824

$F(3, 174) = 3,832, P = 0,011 < 0,05$

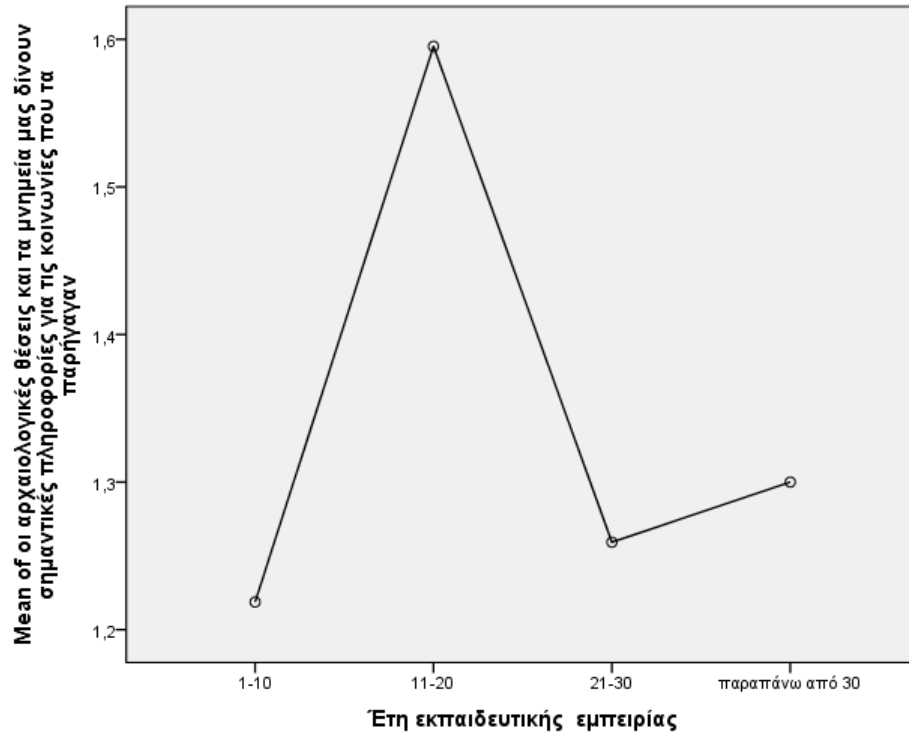
Διάγραμμα 33. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων IV

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα άτομα με εμπειρία 11-20 ετών θεωρούν ότι οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τις κοινωνίες που τα παρήγαγαν σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τα άτομα με διαφορετικού επιπέδου εμπειρία.

Πίνακας 36. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων V

<i>Οι αρχαιολογικές θέσεις και τα μνημεία μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τις κοινωνίες που τα παρήγαγαν</i>	Συχνότητες	Μέσοι όροι	Τυπικές Αποκλίσεις
1-10	32	1,22	,420
11-20	42	1,60	,497
21-30	54	1,26	,442
παραπάνω από 30	50	1,30	,463

$$F(3, 174) = 5,787, P = 0,001 < 0,05$$

Διάγραμμα 34. Η στατιστικά σημαντική επίδραση των ετών προϋπηρεσίας στον τρόπο απάντησης των ερωτώμενων V

5. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Τα αποτελέσματα που βρέθηκαν μέσα από την έρευνα μας θα πρέπει να μπορέσουν να απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή της εργασίας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα και οι απαντήσεις που επιχειρήθηκαν να δοθούν είναι τα παρακάτω :

Ποιες είναι οι στάσεις των διδασκόντων απέναντι στο παρελθόν και την αρχαιολογία;

Οι δάσκαλοι φαίνεται να είναι μοιρασμένοι αναφορικά με το προσωπικό τους ενδιαφέρον για την αρχαιολογία και τον πολιτισμό. Οι ίδιοι, έχουν επισκεφτεί πολλούς αρχαιολογικούς χώρους, στα πλαίσια εκπαιδευτικών εκδρομών, παρακολουθούν τηλεοπτικές εκπομπές με ανάλογα θέματα ενώ έχουν δείξει ενεργή συμμετοχή μέσα στις διδακτικές τους ώρες, διαβάζοντας αντίστοιχης θεματολογίας βιβλία στους μαθητές τους. Το ενδιαφέρον για την αρχαιολογία και τον πολιτισμό καλλιεργείται και από το ίδιο το σχολείο, καθώς οι καθηγητές που συνοδεύουν τις επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία, τείνουν να επισκέπτονται πολλές φορές μέσα στο χρόνο (παραπάνω από 3). Η συσχέτιση μεταξύ της συχνότητας των επισκέψεων σε αρχαιολογικούς χώρους και της προέλευσης της επίσκεψης δείχνει ότι το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει εκπαιδευτικά, όχι μόνο για τους μαθητές, αλλά και τους δασκάλους. Αντίστοιχα αποτελέσματα μπορούν να φανούν και στις επισκέψεις των μουσείων και των ιστορικών τοποθεσιών, όπου η πλειονότητα των καθηγητών επισκέπτονται 1-2 φορές το χρόνο κάποιο μουσείο, κυρίως με αφορμή τις σχολικές επισκέψεις.

Ποιες είναι οι πηγές ενημέρωσης των διδασκόντων για την αρχαιολογία;

Η ενημέρωση για τους αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους αλλά και τα μουσεία προέρχεται από τρεις βασικές κατηγορίες :

- Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- Τις επισκέψεις σε αυτούς τους χώρους
- Τα σχετικά βιβλία και ταινίες

Οι παραπάνω πηγές φαίνονται σαν τις πιο άμεσες για τους εκπαιδευτικούς, ώστε να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες που χρειάζονται αναφορικά με το μάθημα τους. Επίσης, θεωρούν σαν πιο έγκυρη πηγή την λογοτεχνία και το εκλαϊκευμένο περιεχόμενο που αναφέρεται στην αρχαιολογία.

Ποιες είναι οι στάσεις των διδασκόντων απέναντι στην αρχαιολογική γνώση;

Η κυρίαρχη άποψη, ωστόσο, για τις αρχαιολογικές θέσεις είναι ότι αποτελούν τα πιο σημαντικά τεκμήρια της εθνικής μας ταυτότητας ενώ δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τις κοινωνίες τις οποίες παρήγαγαν. Αυτό φαίνεται και από την σημαντικότητα των περιόδων κατά την γνώμη των δασκάλων, καθώς το 65 % των εκπαιδευτικών θεωρούν ότι η σημαντικότερη περίοδος της ελληνικής ιστορίας είναι η αρχαιότητα.

Παράλληλα, η σημαντικότητα των επισκέψεων στους αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους για τους μαθητές, φαίνεται από τις απόψεις των εκπαιδευτικών ότι οι επισκέψεις βοηθούν πολύ (κατά ποσοστό 70 %) στην κατανόηση των αρχαιολογικών και ιστορικών θεμάτων που διδάσκονται στο σχολείο.

Ποιες είναι οι απόψεις και πρακτικές των διδασκόντων απέναντι στη διδασκαλία της αρχαιολογίας;

Αναφορικά με το ίδιο το μάθημα, οι καθηγητές θεωρούν ότι τα θέματα της αρχαιολογίας πρέπει να εντάσσονται στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας και όχι να είναι ανεξάρτητο μάθημα. Οι λόγοι είναι ποικίλοι και δεν έχει ξεχωρίσει ιδιαίτερα κάποιος μέσα από την πρωτογενή έρευνα που διεξήχθη.

Σε ότι αφορά την επίσκεψη σε αρχαιολογικό ή ιστορικό χώρο, οι καθηγητές προτιμούν να χρησιμοποιήσουν κάποιο ξεναγό ή να αφήσουν τα παιδιά να κινηθούν ελεύθερα στο χώρο ενώ δεν αναλαμβάνουν κάποια ίδια πρωτοβουλία για την διεξαγωγή δράσεων κατά την διάρκεια επισκέψεων σε αρχαιολογικούς ή ιστορικούς χώρους.

Ποιοι είναι οι παράγοντες επηρεασμού των απόψεων των ερωτώμενων δασκάλων και με ποιον τρόπο επιδρούν;

Οι παράγοντες που επηρεάζουν είναι το φύλο των συμμετεχόντων, το μορφωτικό τους επίπεδο και τα χρόνια προϋπηρεσίας στο επάγγελμα.

Το φύλο των συμμετεχόντων φαίνεται να επηρεάζει την κρίση των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις πηγές ενημέρωσης για την αρχαιολογία και την ιστορία. Συγκεκριμένα, οι άντρες φαίνεται να θεωρούν την εκπαίδευση και την οικογένεια σαν κύριες πηγές γνώσης ενώ θεωρούν ως πιο έγκυρη πηγή ενημέρωσης τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, αναφορικά με τις γυναίκες.

Το μορφωτικό επίπεδο, επίσης, έδειξε μικρές διαφορές στην προσέγγιση της αρχαιολογίας καθώς οι καθηγητές με πτυχίο ΑΕΙ φαίνεται να ενδιαφέρονται λιγότερο, σε προσωπικό επίπεδο, για ιστορικά και αρχαιολογικά θέματα, σε σχέση με τους υπόλοιπους. Παράλληλα, τα ίδια άτομα δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην ενημέρωση τους μέσα από τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία από τους καθηγητές που έχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα.

Το τελευταίο και πιο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι τα χρόνια προϋπηρεσίας που έχει ο εκπαιδευτικός στην καριέρα του. Το πρώτο σημαντικό εύρημα είναι ότι τα άτομα που έχουν λιγότερη προϋπηρεσία (κάτω από 20 χρόνια) ενδιαφέρονται λιγότερο για την αρχαιολογία και την ιστορία από τους εκπαιδευτικούς που έχουν περισσότερα χρόνια προϋπηρεσίας.

Σε γενικές γραμμές, τα άτομα με περισσότερη προϋπηρεσία δείχνουν να αντιλαμβάνονται περισσότερο την σημασία των επισκέψεων σε αρχαιολογικούς χώρους για τα παιδιά, αλλά και την συμβολή του μαθήματος στην καλλιέργειά τους. Μια διαφορά που παρατηρείται επίσης, είναι ότι τα άτομα με λιγότερα από 20 χρόνια προϋπηρεσίας, θεωρούν σαν πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους ενώ τα άτομα με πάνω από 20 χρόνια προϋπηρεσίας δείχνουν να προτιμούν τα ΜΜΕ για την πληροφόρησή τους αναφορικά με αυτά τα θέματα.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με την βιβλιογραφία που έχει αναπτυχθεί για τον παρόν θέμα όπως ο Κασβίκης (2017) και Ζάχου – Καλκούνου (2006). Οι εκπαιδευτικοί στην σύγχρονη εποχή δείχνουν την απαραίτητη διάθεση τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο ώστε να μεταδώσουν τις γνώσεις που

είναι απαραίτητες στους μαθητές αναφορικά με το μάθημα της Ιστορίας, που συμπεριλαμβάνει και τα αρχαιολογικά θέματα.

Οι πηγές πληροφόρησης που χρησιμοποιούν οι ίδιοι, μπορεί να αποδειχθούν σαν χρήσιμα εργαλεία για την κατανόηση των θεμάτων από την πλευρά των μαθητών και την εμπέδωση των εννοιών που έχουν μέσα στο συγκεκριμένο μάθημα. Τα ΜΜΕ έχουν πλέον πολύ σημαντική επιρροή στις απόψεις των καθηγητών και των μαθητών, δίνοντας την δυνατότητα να υπάρχει συνεχής ενημέρωση που δεν περιορίζεται στο χώρο του σχολείου. Παράλληλα, οι επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους αποτελούν κομμάτι της Δια Βίου Μάθησης και δίνουν την δυνατότητα σε μαθητές και καθηγητές να δουν από κοντά τα θέματα που εξετάζουν θεωρητικά μέσα στην σχολική αίθουσα.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγγελάκη, Χ. & Τελλίδου, Θ. (2003). *Λαογραφικό μουσείο Καστοριάς: Το μεγαλείο των αρχοντικών μας*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση .», Σύρος.
- Ανδρέου, Στ., Κωτσάκης, Κ. (2002). Αρχαιολογία, Μουσείο και Εκπαίδευση. Έρευνα της ελληνικής και της διεθνούς εμπειρίας, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, (85B), 102-103.
- Βαφειαδάκη, Α., Κόντσα, Κ., Μουσιώνη, Λ. (2004). *Μουσεία και διαπολιτισμικότητα*. Equal-DREAM: Λάρισα.
- Γαλανίδου, Ν. & Domasnes, L.H. επιμ. (2012). Μιλώντας στα παιδιά για το παρελθόν. *Μια διεπιστημονική προσέγγιση*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Γκαζή Α., Νούσια Τ. (2003). *Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο: Μουσειολογία, μέριμνα για τις αρχαιότητες*, Πάτρα : ΕΑΠ.
- Γκότσης Σ. (2002). *Αντικείμενο και ερμηνεία: από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη*. Μουσείο- Σχολείο, 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα.
- Ζούρος, Ν.Κ. (2005). *Γεω-περιβάλλον και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Γεωπάρκα*, Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικού Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Κόρινθος.
- Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ. (2000). *Μουσειακή Εκπαίδευση*. Γιαννιτσά: Υδρόγειος.
- Ζάχου- Καλκούνου, Π. (2006). *ICOM και Μουσειοπαιδαγωγική*. Επιστημονικό διήμερο Πανεπιστημίου Κρήτης «Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων. Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.», Ρέθυμνο.
- Καράνης, Ε. (2005). *Μουσειοπαιδαγωγική*, έκδοση του ίδιου, Αγρίνιο.
- Κασβίκης, Κ. (2006), Όψεις του παρελθόντος στα παιδικά βιβλία με αρχαιολογικό περιεχόμενο, στο Β. Χατζηθεοδωρίδης, Ν. Γεωργιάδης, Π. Δεμίρογλου (επιμ.), *Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα*. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου. Εταιρία Επιστημών Αγωγής Δράμας, Δράμα, σελ. 821-834.
- Κασβίκης Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση. Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Α.Π.Θ.

- Μάτος, Α & Πούλιος, Κ. (2003). *Μάθηση εξ αποστάσεως- Μια διδακτική πρόταση με χρήση εικονικής τάξης*, Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση .», Σύρος.
- Μούλιου Μ. (2005). Μουσεία: πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια μουσειολογίας* 2, 9-17.
- Μουρατιάν, Ι. (1995). Εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης στο Μουσείο. περίπτωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. *Βασικές αρχές και φιλοσοφία τους*. Ημερίδα με θέμα: Σχεδιασμός και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά από 10 έως 15 ετών, Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης : Θεσσαλονίκη .
- Μπίντση Ε. (2002). *Ο ρόλος του μουσείου στην κοινωνία και πως εκφράζεται μέσα από το μουσείο της «Αιλλιπούπολης»*. Εργασία στο Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μουσειολογίας του ΑΠΘ και ΠΔΜ, για τη Διδακτική περιοχή ΙΙ: Ζητήματα Μουσειολογίας, Θεσσαλονίκη.
- Νάκου, Ει. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν. (2005). Ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής στο σύγχρονο μουσείο. *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 18-25.
- Ουδατζή- Χατζή, Κ. (2005). *Μουσείο Αθλητισμού. Όραμα, μετεξέλιξη*. Πρακτικά Ευρωπαϊκού συνεδρίου Μουσείων Αθλητισμού .Σύγχρονα Μουσεία – Νέες θεματικές πολιτισμού και αθλητισμού. Θεσσαλονίκη: Έκδοση Μουσείο Αθλητισμού.
- Πάντος. Π. (1993). Η αρχαιολογική υπηρεσία στη δεκαετία του '90. *Χρονίζοντα προβλήματα στο κατώφλι μιας νέας εποχής*. *Αρχαιολογία*, 46, 11- 15.
- Τσιτούρη Α. (2002). *Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης*. Μουσείο- Σχολείο, 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα.
- Χατζηνικολάου, Τ. (2002). *Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων και η Μουσειοπαιδαγωγική*, στο Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στην Μουσειακή αγωγή (επιμ. Κόκκινος Γ. και Αλεξάκη Ε.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξένη βιβλιογραφία

City of Toronto. After school programs- ARC and CLASP. (2019-2020). Available at: <https://www.toronto.ca/311/knowledgebase/kb/docs/articles/parks,-forestry-and-recreation/community-recreation/After-school-programs-ARC-and-CLASP.html>

Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Duckworth, A.L., Grant, H., Loew, B., Oettingen, G., Gollwitzer, P.M., (2011). Self-regulation strategies improve self-discipline in adolescents: benefits of mental contrasting and implementation intentions. *Educ. Psychol.*, 31 (1), 17–26.

Foreman, P. & Smith Nicholls, F. (2017). *Unstuck in Time – Science Fiction, Speculative Futures and Archaeological Imaginings*. In: TAG 2017, Theoretical Archaeology Group Conference, Cardiff.

Fowler, D. (1987) Uses of the past: archaeology in the service of the state. *American Antiquity*, 52 (2), 229-248.

Grima, R. (2009), A Reply to “What is Public Archaeology?”, *Present Pasts*, 1, 53-54.

Hodder I. (2002). *Reading the past. Current approaches to interpretation in archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press, στο: Γκότσης Σ. Αντικείμενο και ερμηνεία: από τις θεωρητικές αναζητήσεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική πράξη. Μουσείο – Σχολείο.

Holtorf, C.J. (2007). Archaeology is a Brand: *The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture*. LeftCoastPress: WalnutCreek, σελ. 107.

Kasvikis, K. (2012). Prehistory in Greek Primary education 1975–2012: Representations of a mythic and Hellenized past in N. Schücker (ed.) *Integrating Archaeology: Science, Wish, Reality*. International Conference Proceedings. Frankfurt a. M.: Römisch Germanische Kommission.

Kasvikis, K. (2015). ‘Το “άλλο” παρελθόν: Δημόσιες χρήσεις της αρχαιολογίας στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση. [‘The “other” past: Public uses of archeology in formal and informal education’] in A. Andreou, Sp. Kakouriotis, G. Kokkinos, E. Lemonidou, Z. Papandreou, E. Paschaloudi (eds.) *Η δημόσια ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας [Public history in Greece. Uses and abuses of history]*.

Thessaloniki: Epikentro.

- Kasvikis, K. (2017). "They Ought to Know the Achievements of the Ancient Greeks": the Views of Greek Prospective Teachers on the Educational Role of Archaeology. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 15 (1), 1-13.
- King, T.F., McDavid, C., Holtorf, C.J., Estevan, A.V., & Moshenska, G. (2016). Is Public Archaeology a menace? *APJournal*, 2, 5-23.
- Moreno, S. & Márquez-Grant, N. (2011). Forty years of 'Archaeology for children. *AP Journal*, 1, 29-43.
- Pargaru, I., Gherghina, R., Duca, I. (2009). The Role Of Education In The Knowledge-Based Society During The Economic Crisis. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 11(2), 646 – 651.
- Rocks-Macqueen, D. (2012). Archaeologists' Perceptions on Public Outreach and Education. In *AP: Online Journal in Public Archaeology*, JAS Arqueología S.L.U., (2), 100-121.
- Schadla-Hall, T. (1999) Editorial: public archaeology. *European Journal of Archaeology*, 2 (2), 147-150.
- Silberman, N. (1995) The politics and poetics of archaeological narrative. Στο P. Kohl and C. Fawcett, *Nationalism, politics, and the practice of Archaeology*. CambridgeUniversityPress: Cambridge, pp. 249-262.
- Smardz, K.E. (1997). The past through tomorrow. In: Jameson, J.H. (Ed.). *Presenting Archaeology to the Public*. Altamira Press: USA, pp. 108-109.